

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Факультет фізичної культури, спорту та психології
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: **«Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи пс21

Спеціальність 053 Психологія
ОП Психологія. Психологічне
консультування

Кудінова Лілія Ремзіївна

Керівник: канд. психол. наук,
доцент кафедри психології
Прокоф'єва О.О.

Рецензент: канд. психол. наук,
доцент кафедри загальної та
практичної психології
Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя
Кошова І.В.

АНОТАЦІЯ

Кудінова Л.Р.

Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді

Актуальність теми дослідження зумовлена рядом соціальних, психологічних і культурних чинників: зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві, соціокультурна невизначеність та нестабільність, психологічне значення цінностей у формуванні ідентичності, необхідність науково обґрунтованої підтримки молоді. Саме тому дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді є важливим для розуміння не лише індивідуального розвитку особистості, а й прогнозування соціальних змін у суспільстві загалом.

Дані теоретико-експериментального дослідження, представлені в цій роботі, відображають основні напрями поглиблення наукових уявлень про психологічну природу, структуру та динаміку ціннісної сфери особистості молоді в умовах сучасного соціокультурного середовища. Робота сприяє уточненню понятійного апарату щодо ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери та їх ролі у становленні ідентичності. Здійснено систематизацію основних підходів до вивчення цінностей у контексті вітчизняної та зарубіжної психологічної науки, що створює концептуальне підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень у цій сфері.

Отримані результати можуть бути використані у діяльності практичних психологів, педагогів, соціальних працівників для вдосконалення форм і методів психолого-педагогічного супроводу молоді, при створенні програм соціально-психологічного тренінгу, консультативної практики, а також у розробці освітніх і виховних заходів, спрямованих на гармонізацію особистісного розвитку молоді.

Ключові слова: сучасна молодь, ціннісна сфера, ціннісні орієнтації, моральна свідомість.

ABSTRACT

Kudinova L.R.

Psychological characteristics of the value sphere of contemporary youth

The relevance of this research topic stems from a number of social, psychological, and cultural factors: shifting value orientations in society, sociocultural uncertainty and instability, the psychological significance of values in identity formation, and the need for scientifically grounded support for youth. That is why the study of the psychological characteristics of the value sphere of contemporary youth is important for understanding not only individual personality development but also for predicting social changes in society as a whole.

The data from the theoretical and experimental study presented in this work reflect the main directions for deepening scientific understanding of the psychological nature, structure, and dynamics of the value sphere of young people's personalities in the context of the contemporary sociocultural environment. The work contributes to refining the conceptual framework regarding value orientations, the motivational sphere, and their role in identity formation. A systematization of the main approaches to the study of values in the context of domestic and foreign psychological science has been carried out, creating a conceptual foundation for further interdisciplinary research in this field.

The findings can be utilized by practicing psychologists, educators, and social workers to improve the forms and methods of psychological and pedagogical support for young people, in the development of social and psychological training programs and counseling practices, as well as in the design of educational and developmental activities aimed at harmonizing the personal development of young people.

Keywords: contemporary youth, value sphere, value orientations, moral consciousness.

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи

на тему: «**Психологічні особливості ціннісної сфери
сучасної молоді**»

здобувачки вищої освіти спеціальності 053 Психологія

Кудінової Лілії Ремзіївни

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Прокоф'єва О.О.

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві, що постійно змінюється під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації, соціально-політичних трансформацій та культурного розмаїття, особливої ваги набуває проблема формування ціннісних орієнтацій молоді. Молоде покоління, як активний суб'єкт соціального розвитку, одночасно є носієм нових ідей, поглядів і моделей поведінки, а також найбільш чутливою до зовнішніх впливів групою. Саме тому дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді є важливим для розуміння не лише індивідуального розвитку особистості, а й прогнозування соціальних змін у суспільстві загалом.

Цінності виступають основою світогляду, визначають життєві цілі, поведінкові стратегії та моральні орієнтири людини. Для молоді ціннісні орієнтації мають особливе значення, оскільки саме у цьому віці активно формуються і закріплюються життєві пріоритети, соціальні ролі та особистісні смисли.

Актуальність теми зумовлена рядом соціальних, психологічних і культурних чинників:

1. Зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві. Сучасна молодь перебуває під впливом протилежних тенденцій – з одного боку, прагнення до самореалізації, свободи вибору, індивідуалізму, з іншого – потреби у безпеці, стабільності та соціальному визнанні.

2. Соціокультурна невизначеність та нестабільність. В умовах війни, економічної нестабільності, інформаційних перевантажень та зростання психологічної тривожності, ціннісна сфера молоді зазнає значних трансформацій, які потребують фахового аналізу.

3. Психологічне значення цінностей у формуванні ідентичності. Цінності виступають інтегративним компонентом «Я-концепції», впливаючи на життєвий вибір, професійну орієнтацію, міжособистісну взаємодію та здатність до саморефлексії.

4. Необхідність науково обґрунтованої підтримки молоді. Для ефективної роботи психологів, педагогів, соціальних працівників необхідно мати глибоке розуміння внутрішнього світу молодої людини, її мотиваційно-ціннісної структури та динаміки змін.

Об'єкт дослідження – ціннісна сфера особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Мета дослідження – емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Гіпотеза дослідження – з віком відбуваються зміни в ціннісній сфері особистості, що стосується як особистісного, так і соціального самовираження, і проявляється в більшій значимості для молоді таких цінностей як: цікава робота, отримання задоволення, кохання, розвиток, орієнтація на процес, а не на результат.

Завдання дослідження:

- 1) Теоретично розкрити зміст та сутність ціннісної сфери особистості;
- 2) Теоретично описати основні класифікації, види ціннісних орієнтації особистості та особливості їх формування в особистості;
- 3) Емпірично дослідити особливості прояву моральної свідомості сучасної молоді;
- 4) Емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація науково-теоретичного матеріалу з теми заявленої проблеми; емпіричні: методика ціннісних орієнтацій Рокича-Ядова; Методика оцінки рівня розвитку моральної свідомості (Дилеми Л. Колберга); Тест діагностики смисложиттєвих орієнтацій; статистичні – критерій Манна-Уїтні.

Емпірична база дослідження – в дослідженні прийняли устать 60 осіб. Дві вибірки по 30 осіб. Перша вибірка – 30 осіб, молодь, віком від 20 до 30 років. Друга вибірка – 30 осіб зрілого віку, від 45 до 55 років. Респонденти були відібрані за допомогою телеграм-каналів, в месенджерах та соціальних мережах.

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про психологічну природу, структуру та динаміку ціннісної сфери особистості молоді в умовах сучасного соціокультурного середовища. Робота сприяє уточненню понятійного апарату щодо ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери та їх ролі у становленні ідентичності. Здійснено систематизацію основних підходів до вивчення цінностей у контексті вітчизняної та зарубіжної психологічної науки, що створює концептуальне підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень у цій сфері.

Практична значущість полягає в можливості використання отриманих результатів у діяльності практичних психологів, педагогів, соціальних працівників для вдосконалення форм і методів психолого-педагогічного супроводу молоді. На основі висновків дослідження можуть бути розроблені рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій, підтримки особистісного зростання та профілактики дезадаптивних форм поведінки у студентському середовищі. Результати дослідження також можуть бути використані при створенні програм соціально-психологічного тренінгу, консультативної практики, а також у розробці освітніх і виховних заходів, спрямованих на гармонізацію особистісного розвитку молоді.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (52 джерела). Основний

зміст роботи викладено на 52 сторінках основного тексту. Робота містить 1 таблицю та 12 рисунків.

На основі теоретичного та емпіричного дослідження, відповідно до поставлених завдань, були зроблено наступні **висновки**:

Ціннісні орієнтації – це стійкі внутрішні переконання та установки, які формують ставлення людини до світу, вибір важливих цілей і способів їх досягнення. Вони визначають особистісне розуміння матеріальних і духовних цінностей, соціальних норм, ідеалів і моделей поведінки. Ці орієнтації слугують основою для прийняття рішень, мотивації і побудови життєвого шляху, забезпечуючи внутрішню спрямованість на досягнення життєвих цілей.

Цінності можна класифікувати за різними ознаками, такими як колективістські та індивідуалістські, а також за рівнем узагальнення, об'єктом засвоєння, цілями та способом вияву. Ці класифікації дають змогу оцінити значення цінностей у розвитку особистості, її взаємодії з іншими людьми та соціальними інститутами. М. Рокич виділяє термінальні та інструментальні цінності, що визначають основні життєві орієнтири і способи досягнення цілей. Термінальні цінності стабільні й визначають життєві ідеали, а інструментальні служать засобами для досягнення цих ідеалів, разом формуючи цілісну картину цінностей особистості, яка впливає на її поведінку та моральні орієнтири.

Формування ціннісних орієнтацій є постійним і змінюваним процесом, що охоплює всі етапи життя людини та визначає її соціальну адаптацію, мотивацію й поведінку. Цей процес залежить від поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як соціальне оточення, культура, сім'я та особистий досвід. Ціннісні орієнтації впливають на формування інтересів, вподобань і життєвих цілей, регулюючи поведінку й пріоритети. Особливо важливими є дитинство та підлітковий вік, коли закладаються основи ціннісних орієнтацій, а роль дорослих, зокрема батьків і вихователів, у цьому процесі є вирішальною.

Дослідження рівнів моральних суджень серед різних вікових груп виявило, що з віком зростає моральна зрілість. Молодь здебільшого орієнтована на соціальні норми та схвалення з боку оточення, тоді як зрілі респонденти схильні до морального мислення, яке ґрунтується на універсальних етичних принципах. Це підтверджує етапність розвитку моральної свідомості за Л. Колбергом, де внутрішні та зовнішні чинники відіграють важливу роль.

Серед молоді спостерігається значний відсоток респондентів з низьким рівнем осмисленості життя, що вказує на пошук життєвого сенсу, притаманний цьому віковому етапу. Зрілі респонденти, натомість, мають вищий рівень осмисленості, що свідчить про чітке усвідомлення своїх цілей і життєвих орієнтацій. Водночас молодь більше орієнтована на процес життя та віру у власні можливості, тоді як зрілі респонденти зосереджуються на досягненні результатів та розумінні впливу зовнішніх факторів.

Аналіз ціннісних орієнтацій показав, що молодь віддає перевагу самореалізації, кар'єрним досягненням та суспільному визнанню, в той час як зрілі респонденти зосереджуються на стабільності, сімейних цінностях та здоров'ї. Зміщення пріоритетів у зрілих респондентів обумовлено накопиченим досвідом і потребою в екзистенційній стабільності.

Результати математичного аналізу Манна-Уїтні вказують на значущі відмінності в мотиваційних орієнтаціях між віковими групами, зокрема щодо таких цінностей, як Цікава робота, Щасливе сімейне життя, Кохання та Локус контролю – Я. У той же час деякі цінності, такі як Здоров'я, Матеріально забезпечене життя та Творчість, не продемонстрували значущих відмінностей, що свідчить про їх універсальність для обох вікових груп.

Загалом, дослідження підтверджує теоретичні уявлення про зміну мотиваційних пріоритетів з віком, зокрема щодо особистісного та соціального самовираження, водночас виявлено сталі цінності, що залишаються важливими для різних вікових категорій.

Отже, гіпотеза дослідження про те, що з віком відбуваються зміни в ціннісній сфері особистості, що стосується як особистісного, так і соціального самовираження, і проявляється в більшій значимості для молоді таких цінностей як: цікава робота, отримання задоволення, кохання, розвиток, орієнтація на процес а не на результат – підтвердилася.

Рік виконання дипломної роботи: 2024- 2025 роки

Місце виконання: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кафедра психології.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ	6
1.1. Зміст та сутність ціннісної сфери особистості.....	6
1.2. Основні види ціннісних орієнтацій особистості.....	11
1.3. Характеристики процесу формування ціннісних орієнтацій та їх роль у житті людини.....	17
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	26
2.1. Організація дослідження та опис діагностичного інструментарію	26
2.2. Емпіричне дослідження розвитку моральної свідомості сучасної молоді.....	30
2.3. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій молоді	33
2.4. Дослідження особливостей розвитку ціннісної сфери сучасної молоді ..	39
2.5. Психолого-педагогічні рекомендації, щодо розвитку ціннісної сфери сучасної молоді.....	42
Висновки до другого розділу	45
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві, що постійно змінюється під впливом глобалізаційних процесів, цифровізації, соціально-політичних трансформацій та культурного розмаїття, особливої ваги набуває проблема формування ціннісних орієнтацій молоді. Молоде покоління, як активний суб'єкт соціального розвитку, одночасно є носієм нових ідей, поглядів і моделей поведінки, а також найбільш чутливою до зовнішніх впливів групою. Саме тому дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді є важливим для розуміння не лише індивідуального розвитку особистості, а й прогнозування соціальних змін у суспільстві загалом.

Цінності виступають основою світогляду, визначають життєві цілі, поведінкові стратегії та моральні орієнтири людини. Для молоді ціннісні орієнтації мають особливе значення, оскільки саме у цьому віці активно формуються і закріплюються життєві пріоритети, соціальні ролі та особистісні смисли.

Актуальність теми зумовлена рядом соціальних, психологічних і культурних чинників:

1. Зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві. Сучасна молодь перебуває під впливом протилежних тенденцій – з одного боку, прагнення до самореалізації, свободи вибору, індивідуалізму, з іншого – потреби у безпеці, стабільності та соціальному визнанні.

2. Соціокультурна невизначеність та нестабільність. В умовах війни, економічної нестабільності, інформаційних перевантажень та зростання психологічної тривожності, ціннісна сфера молоді зазнає значних трансформацій, які потребують фахового аналізу.

3. Психологічне значення цінностей у формуванні ідентичності. Цінності виступають інтегративним компонентом «Я-концепції», впливаючи

на життєвий вибір, професійну орієнтацію, міжособистісну взаємодію та здатність до саморефлексії.

4. Необхідність науково обґрунтованої підтримки молоді. Для ефективної роботи психологів, педагогів, соціальних працівників необхідно мати глибоке розуміння внутрішнього світу молодої людини, її мотиваційно-ціннісної структури та динаміки змін.

Об'єкт дослідження – ціннісна сфера особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Мета дослідження – емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Гіпотеза дослідження – з віком відбуваються зміни в ціннісній сфері особистості, що стосується як особистісного, так і соціального самовираження, і проявляється в більшій значимості для молоді таких цінностей як: цікава робота, отримання задоволення, кохання, розвиток, орієнтація на процес, а не на результат.

Завдання дослідження:

- 1) Теоретично розкрити зміст та сутність ціннісної сфери особистості;
- 2) Теоретично описати основні класифікації, види ціннісних орієнтації особистості та особливості їх формування в особистості;
- 3) Емпірично дослідити особливості прояву моральної свідомості сучасної молоді;
- 4) Емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація науково-теоретичного матеріалу з теми заявленої проблеми; емпіричні: методика ціннісних орієнтацій Рокича-Ядова; Методика оцінки рівня розвитку моральної свідомості (Дилеми Л. Колберга); Тест діагностики смисложиттєвих орієнтацій; статистичні – критерій Манна-Уїтні.

Емпірична база дослідження – в дослідженні прийняли участь 60 осіб. Дві вибірки по 30 осіб. Перша вибірка – 30 осіб, молодь, віком від 20 до 30 років. Друга вибірка – 30 осіб зрілого віку, від 45 до 55 років. Респонденти були відібрані за допомогою телеграм-каналів, в месенджерах та соціальних мережах.

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про психологічну природу, структуру та динаміку ціннісної сфери особистості молоді в умовах сучасного соціокультурного середовища. Робота сприяє уточненню понятійного апарату щодо ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери та їх ролі у становленні ідентичності. Здійснено систематизацію основних підходів до вивчення цінностей у контексті вітчизняної та зарубіжної психологічної науки, що створює концептуальне підґрунтя для подальших міждисциплінарних досліджень у цій сфері.

Практична значущість полягає в можливості використання отриманих результатів у діяльності практичних психологів, педагогів, соціальних працівників для вдосконалення форм і методів психолого-педагогічного супроводу молоді. На основі висновків дослідження можуть бути розроблені рекомендації щодо формування ціннісних орієнтацій, підтримки особистісного зростання та профілактики дезадаптивних форм поведінки у студентському середовищі. Результати дослідження також можуть бути використані при створенні програм соціально-психологічного тренінгу, консультативної практики, а також у розробці освітніх і виховних заходів, спрямованих на гармонізацію особистісного розвитку молоді.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (52 джерела). Основний зміст роботи викладено на 52 сторінках основного тексту. Робота містить 1 таблицю та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Зміст та сутність ціннісної сфери особистості

Поняття «ціннісні орієнтації» є складним, багатозначним і активно використовується в різних галузях гуманітарного знання – психології, філософії, соціології, педагогіці. Воно не має однозначного трактування і тлумачиться по-різному залежно від наукової традиції, методологічного підходу та дослідницьких завдань. Це поняття охоплює як сферу внутрішніх переконань, так і зовнішніх поведінкових проявів особистості, що робить його надзвичайно важливим для аналізу системи життєвих пріоритетів індивіда.

Так, у психологічній концепції А. Маслоу простежується недостатня диференціація понять «цінності», «потреби» та «мотиви», які він розглядає як тісно взаємопов'язані складові мотиваційної структури особистості. У свою чергу, В. Франкл у логотерапевтичному підході зближує поняття «цінностей» і «смислів», підкреслюючи, що саме цінності стають джерелом формування смисложиттєвих орієнтирів особистості.

У сучасній психологічній літературі поняття «ціннісні орієнтації» трактується як один із ключових компонентів спрямованості особистості. Воно відображає індивідуальну здатність людини інтерпретувати об'єктивні умови життя та професійної чи особистісної діяльності крізь призму їх особистісної значущості. Інакше кажучи, ціннісні орієнтації відображають суб'єктивне ставлення індивіда до матеріальних і духовних благ, а також до соціально схвалених норм, ідеалів та зразків поведінки.

Ціннісні орієнтації виконують функцію своєрідних регуляторів життєдіяльності, оскільки слугують базовими установками, які лежать в

основі процесу прийняття рішень, формування життєвих стратегій, побудови міжособистісної взаємодії та реалізації особистісного потенціалу. Вони визначають, на що людина орієнтується у власній поведінці, які цілі вважає гідними досягнення, які засоби визнає допустимими та ефективними.

Розглядаючи поняття «ціннісні орієнтації», необхідно звернутися і до терміна «цінність», оскільки ці категорії є тісно пов'язаними і взаємозалежними. Без урахування смислового навантаження поняття «цінність» неможливо адекватно інтерпретувати саму природу ціннісних орієнтацій, адже вони формуються саме на основі певної ієрархії особистісно значущих цінностей.

Відомий американський психолог Е. Толмен визначав цінність як привабливість певного цільового об'єкта або результату діяльності. У його концепції цінність, поряд із потребою, виступає як фактор, що зумовлює наявність спрямованості на досягнення мети. Таким чином, саме поєднання потреби та суб'єктивної привабливості результату породжує мотиваційне напруження, яке спрямовує активність особистості.

Формування цінностей особистості відбувається під впливом соціального контексту – як загальносуспільного, так і мікросоціального. Значну роль у цьому процесі відіграють сім'я, освітні інституції, культурне середовище, засоби масової інформації, а також специфіка тих соціальних груп, до яких належить індивід. Особистість не лише засвоює певну систему цінностей, що домінує в її середовищі, але й вибірково приймає або трансформує її відповідно до власного досвіду, цілей і потреб.

У контексті дослідження ціннісної сфери молоді доцільним є аналіз основних наукових підходів до трактування ціннісних орієнтацій, які були запропоновані як у вітчизняній, так і зарубіжній психології. Найбільш вагомий внесок у теоретичну розробку цього поняття зробили такі дослідники, як М. Рокіч, Ш. Шварц, Л. Божович, Д. А. Леонтьєв.

Американський психолог М. Рокіч одним із перших запропонував системний підхід до вивчення цінностей особистості. Він розділив цінності на термінальні (кінцеві цілі людського існування) та інструментальні (способи досягнення цих цілей). На його думку, цінності – це стійкі переконання, що певний спосіб дії або кінцева життєва мета є особисто чи соціально прийнятнішими за інші. Цінності, за Рокічем, впливають на установки, мотиви, поведінку та формують основу морального вибору. Його «Опросник ціннісних орієнтацій» став класичним інструментом у психологічних дослідженнях.

Ш. Шварц, розвиваючи ідеї Рокіча, створив універсальну теорію базових людських цінностей, в якій виокремив десять типів цінностей, згрупованих навколо двох полярних вимірів:

- Відкритість до змін vs. консерватизм,
- Зосередженість на собі (егоїзм) vs. зосередженість на інших (альтруїзм).

Модель Шварца підкреслює, що цінності є універсальними, однак їх ієрархія варіюється залежно від культури, віку, досвіду та соціального контексту. Значущим є те, що його підхід дозволяє емпірично досліджувати не лише наявність певних цінностей у молоді, а й силу їх пріоритетності та суперечності між ними.

У вітчизняній психології вагомий внесок у дослідження ціннісної сфери належить Лідії Іллівні Божович, яка розглядала цінності у контексті формування мотиваційної сфери особистості дитини та підлітка. Вона підкреслювала, що саме цінності як «особистісні смисли» визначають спрямованість особистості та є системоутворювальним компонентом її структури. Божович акцентувала увагу на впливі соціальних умов і виховання на розвиток ціннісної сфери, зокрема в період юнацького самоусвідомлення.

Д.О. Леонтьєв розглядав цінності як складову смисложиттєвої парадигми особистості. У його підході акцент зроблено на тому, що смисл виникає на основі суб'єктивно значущих цінностей, які, у свою чергу, задають напрямок діяльності та поведінки. Він розробив концепцію особистісного смислу як індивідуального інтерпретування цінностей, що дозволяє глибше зрозуміти, чому певні цілі набувають пріоритетного значення саме для цієї особистості. Його методика "Тест життєвих орієнтацій" широко використовується у вивченні мотиваційно-сміслової сфери молоді.

Таким чином, аналіз підходів провідних науковців дозволяє зробити висновок про багатогранність і складність феномену ціннісних орієнтацій. Цінності виступають як ядро особистісної структури, впливаючи на її поведінку, ставлення до себе, інших людей, суспільства та світу в цілому. У зв'язку з цим дослідження психологічних особливостей ціннісної сфери сучасної молоді є важливим не лише для науки, а й для практики – зокрема, у сферах освіти, виховання, профорієнтації, психопрофілактики та соціальної адаптації.

На думку Ю. Шайгородського, під поняттям «цінність» слід розуміти певні предмети, явища чи події, які набувають життєвої значущості для конкретної людини. Тобто, цінність виступає як суб'єктивно важливий зміст, що надає сенсу індивідуальному досвіду. Саме такі значущі для особистості цінності, з часом, здатні формувати цілісну систему ціннісних орієнтацій, яка слугує основою для вибору життєвих цілей, мотивів і способів реалізації поведінки.

У свою чергу, Т. Піроженко трактує цінність як узагальнене, родове поняття, що охоплює широкий спектр конкретизованих цінностей. Вона підкреслює, що цінність у широкому розумінні визначається як абстрактна вартість, яка має значення не лише для індивіда, а й для суспільства загалом. До складу ціннісної сфери дослідниця включає такі елементи, як духовні

прагнення, моральні принципи, соціально схвалені ідеали, а також норми, що регулюють поведінку особистості. Цінність, за її баченням, тісно пов'язана з поведінковими проявами індивіда, оскільки визначає напрям і способи його взаємодії з оточенням.

Узагальнюючи наведені підходи, можна дійти висновку, що цінність має індивідуалізований характер і відображає особистісне ставлення до об'єктивної реальності. Вона слугує критерієм оцінки предметів, явищ та ситуацій з огляду на їх значущість для окремої людини, і водночас формує внутрішню мотиваційну основу для ухвалення рішень і побудови життєвих стратегій. Таким чином, цінності – це не лише абстрактні уявлення, а й реально діючі чинники, що впливають на саморегуляцію і поведінкову активність особистості.

Аналізуючи сутність поняття «орієнтація», Ю. Шайгородський трактує його як внутрішнє спрямування особистості, що визначає характер її взаємодії з соціальним та природним середовищем. Це спрямування виступає своєрідним вектором, який організовує відносини індивіда із зовнішнім світом, формуючи індивідуальну стратегію сприйняття та інтерпретації навколишньої реальності.

Згідно з підходом Ю. Шайгородського, орієнтації відіграють ключову роль у процесі відбору значущих для особистості об'єктів, явищ і подій. Вони забезпечують упорядкування досвіду та слугують критерієм для вибору життєво важливих орієнтирів. Через систему орієнтацій реалізується суб'єктивне бачення світу, що визначає, які саме події чи об'єкти набувають особистісного значення.

Отже, орієнтації можна розглядати як цілеспрямовані когнітивно-афективні утворення, що дозволяють особистості не лише структурувати інформацію про навколишнє середовище, але й визначати свій подальший життєвий шлях відповідно до власних пріоритетів та переконань. Вони

виконують функцію своєрідного фільтра, крізь який проходить зовнішній світ, набуваючи індивідуального значення.

З'ясувавши зміст таких базових понять як «цінність» і «орієнтація», стає можливим перейти до розгляду сутнісних характеристик поняття «ціннісні орієнтації особистості», яке акумулює в собі як суб'єктивне значення життєвих цінностей, так і внутрішній вектор їхнього вибору, осмислення та реалізації у практичній діяльності людини.

У сучасному науковому дискурсі ціннісні орієнтації найчастіше розглядаються як стійке, індивідуалізоване й вибіркоче ставлення особистості до певної сукупності матеріальних і духовних благ, ідеалів, норм, які виступають для неї життєво важливими цілями, засобами або смислами, здатними задовольнити фундаментальні потреби. Таке визначення дозволяє не лише окреслити змістове поле терміна, а й підкреслити його багаторівневу і динамічну природу.

Ціннісні орієнтації виконують важливу регулятивну функцію в житті людини, впливаючи на її поведінку, вибір життєвого шляху, професійне самовизначення, а також характер міжособистісних стосунків. Вони формуються під впливом соціального середовища, індивідуального досвіду та культурних норм, водночас слугуючи критерієм оцінки дій інших людей і самооцінки власної поведінки. Таким чином, ціннісні орієнтації є не лише показником світоглядних настанов особистості, а й глибоко вкоріненим психологічним механізмом, який визначає зміст її внутрішнього світу та взаємодії з соціумом.

1.2. Основні види ціннісних орієнтацій особистості

Ціннісні орієнтації складають внутрішню систему переконань, що відображають погляди та пріоритети особистості, і є важливою складовою частиною її психологічного складу. У психологічній літературі існує велика

кількість класифікацій різних типів ціннісних орієнтацій, які дозволяють краще зрозуміти, як людина організовує своє ставлення до світу та себе. Розглянемо одну з таких класифікацій, запропоновану Л. Коберником.

Згідно з її підходом, цінності можна поділити на кілька основних категорій:

1. Абсолютні цінності – до цієї групи входять такі універсальні моральні якості, як доброта, любов, справедливість, чесність, гідність, свобода. Це цінності, які мають загальне значення для людства в цілому, оскільки вони відображають найглибші моральні принципи та норми, що є основою для будь-якої людської взаємодії.

2. Національні цінності – ці цінності стосуються індивідуального ставлення до своєї країни, національної ідентичності та політичної позиції. До них можна віднести такі поняття, як патріотизм, національна гідність, історична пам'ять, а також прагнення до єдності та національного розвитку. Вони виявляються у ставленні особистості до свого народу та його історії.

3. Громадянські цінності – ці цінності відображають ставлення особистості до політичних і соціальних аспектів життя, таких як права та свободи, обов'язки громадянина, соціальна гармонія і повага до закону. Вони визначають політичну активність особистості та її роль у суспільному житті.

4. Сімейно-родинні цінності – до цієї категорії належать принципи, що регулюють стосунки в межах родини, такі як подружня вірність, турбота про дітей, взаємоповага в сім'ї та повага до пам'яті предків. Це цінності, які сприяють зміцненню родинних зв'язків і відображають ставлення особистості до родини як основної соціальної одиниці.

5. Особистісні цінності – ці цінності пов'язані з внутрішнім світом особистості, її характером, поведінкою та індивідуальними уподобаннями. Вони охоплюють особисті риси та стилі життя, що визначають унікальність кожної людини та її психологічний портрет.

Серед численних підходів до класифікації цінностей, однією з найпоширеніших є поділ на дві основні категорії: колективістські та індивідуалістські цінності.

1. Колективістські цінності – ці цінності об'єднують переконання та норми, що відображають спосіб життя та соціальну взаємодію в рамках групи чи колективу. Вони зосереджені на суспільних аспектах, таких як співпраця, солідарність і взаємодопомога. Колективістські цінності формують уявлення про важливість спільного блага та підтримки в межах соціуму. Вони сприяють розвитку почуття єдності та належності до соціальних груп, таких як родина, колеги по роботі, нація чи певна культура.

2. Індивідуалістські цінності – на відміну від колективістських, ці цінності орієнтовані на інтереси та потреби окремої особистості. Вони визначають пріоритети і погляди індивіда, спрямовані на самореалізацію, особисту свободу, досягнення індивідуальних цілей та самовдосконалення. Індивідуалістські цінності акцентують увагу на самостійності, незалежності та унікальності кожної особистості, що визначає її роль у суспільстві і її відношення до зовнішніх норм.

Цей поділ між колективістськими та індивідуалістськими цінностями дозволяє чіткіше зрозуміти, як різні соціокультурні контексти та особистісні пріоритети формують моральні та етичні принципи, які визначають поведінку індивідів у різних життєвих ситуаціях.

С. Матяж, у своєму дослідженні, пропонує детальну класифікацію цінностей, розподіляючи їх за різними критеріями, що дозволяє краще зрозуміти їх структуру та вплив на особистість:

1. За об'єктом засвоєння – цінності поділяються на матеріальні та морально-духовні. Матеріальні цінності стосуються матеріальних благ, таких як майно, гроші, комфорт, а морально-духовні включають внутрішні переконання, ідеали, етичні принципи та духовні досягнення, які мають значення для внутрішнього розвитку людини.

2. За метою засвоєння – існує розподіл на егоїстичні та альтруїстичні цінності. Егоїстичні цінності спрямовані на досягнення власних цілей та отримання особистої вигоди, тоді як альтруїстичні цінності орієнтовані на турботу про інших, на бажання допомогти й задовольнити потреби інших людей.

3. За рівнем узагальненості – цінності поділяються на конкретні та абстрактні. Конкретні цінності є чітко визначеними та усвідомленими, такими як конкретні моральні норми чи матеріальні об'єкти. Абстрактні ж цінності менш конкретизовані та більш загальні, вони можуть включати ідеали чи абстрактні уявлення про добре та правильне.

4. За способом вияву – цінності можна поділити на ситуативні та стійкі. Ситуативні цінності змінюються залежно від конкретних обставин чи поточних потреб («хочу зараз»), тоді як стійкі цінності мають тривалий, стабільний характер і визначають загальний напрямок життя людини (наприклад, життєві орієнтири чи довгострокові цілі).

5. За роллю в діяльності людини – цінності можна класифікувати на термінальні та інструментальні. Термінальні цінності є кінцевими цілями та ідеалами, яких людина прагне досягти в житті, тоді як інструментальні цінності – це засоби для досягнення цих цілей, такі як навички, інструменти чи методи.

6. За змістом діяльності – цінності можуть бути пізнавальними, предметно-перетворювальними (творчими, естетичними, науковими, релігійними тощо). Пізнавальні цінності пов'язані з процесом пізнання та інтелектуального розвитку, а предметно-перетворювальні стосуються тих сфер діяльності, що спрямовані на зміну зовнішнього світу через творчість, науку чи релігію.

7. За приналежністю – ці цінності можуть бути особистісними (індивідуальними), груповими (колективними), суспільними, загальнонародними (національними) або загальнолюдськими. Цінності, що

належать до особистості, визначають індивідуальні пріоритети та переконання, тоді як колективні чи суспільні цінності орієнтовані на соціальні норми та цілі певної групи чи суспільства.

На філософському рівні найбільш поширеною є класифікація цінностей за категоріями, такими як релігійні, етичні, естетичні, логічні й економічні. Ця класифікація дозволяє зрозуміти різноманітність цінностей, які впливають на поведінку та діяльність людей у різних сферах життя, визначаючи їх пріоритети, мотиви та дії.

М. Рокич, вивчаючи цінності особистості, виділяв два основні типи:

1. Термінальні цінності. Це кінцеві цілі та ідеали, до яких прагне особистість. Вони визначають загальний напрямок життя людини, те, до чого вона хоче прийти, що є її головною метою чи сенсом існування. Термінальні цінності є більш стабільними і незмінними, вони визначають основні життєві орієнтири та прагнення.

2. Інструментальні цінності. Це засоби та методи, які людина використовує для досягнення своїх термінальних цілей. Інструментальні цінності включають конкретні дії, стратегії, принципи чи вміння, які сприяють досягненню бажаних результатів. Вони менш стійкі, можуть змінюватися в залежності від обставин чи змін у житті особистості, але є важливими для практичної реалізації термінальних цінностей.

М. Рокич підкреслює, що термінальні цінності мають більш постійний, незмінний характер, оскільки вони визначають основні життєві пріоритети. У той же час, ці цінності часто є більш загальними та менш індивідуальними порівняно з інструментальними, які можуть бути більш персоналізованими і конкретними, оскільки вони стосуються конкретних способів досягнення мети.

Отже, можна зробити висновок, що термінальні цінності особистості відображають її головні життєві орієнтири та кінцеві цілі, тоді як інструментальні цінності є засобами, які допомагають реалізувати ці цілі,

виконуючи роль своєрідних «інструментів» для досягнення бажаного результату.

М. Рокич також визначав кілька основних груп цінностей особистості, кожна з яких відображає різні аспекти життєвого досвіду та пріоритетів людини:

1. Цінності, що стосуються ставлення до природи. Ці цінності включають важливість взаємодії з навколишнім середовищем і природою, їх охорону та збереження, а також розуміння природи як невід'ємної частини людського існування.

2. Цінності ідеальної особистості. Це цінності, які відображають уявлення людини про моральний і духовний ідеал, до якого вона прагне. Вони визначають внутрішню мету людини стати кращою версією себе, реалізуючи певні моральні та етичні стандарти.

3. Цінності, які характеризують людські відносини. Ці цінності спрямовані на формування гармонійних взаємин між людьми, важливість любові, довіри, підтримки, взаємоповаги та співчуття.

4. Цінність часу та його організації. Включає важливість раціонального використання часу, здатність планувати свої дії, ефективно організовувати особисте життя та діяльність для досягнення максимальних результатів.

5. Природні цінності. Ці цінності відносяться до безпосереднього зв'язку людини з природою, до необхідності забезпечення здоров'я та гармонії з навколишнім світом, а також враховують значення природних ресурсів та екологічної рівноваги.

Щодо видів орієнтацій, то А. Щербань виділяє кілька основних типів, які визначають спрямованість особистості у різних сферах її життєдіяльності:

1. Моральні орієнтації. Це внутрішні установки, які визначають, наскільки людина орієнтується на моральні норми та етичні принципи в своїй поведінці, наскільки вона здатна дотримуватися встановлених соціальних правил і норм.

2. Релігійні орієнтації. Ці орієнтації пов'язані з релігійними переконаннями та практиками особистості, визначають її ставлення до релігії, віри, духовності та її роль у житті людини.

3. Економічні орієнтації. Вони визначають спрямованість особистості в контексті економічної діяльності, ставлення до грошей, матеріальних благ, а також до праці та фінансового благополуччя.

4. Національні орієнтації. Це орієнтації, що включають ставлення до власної нації, національної культури, патріотизму та гордості за свою Батьківщину, а також розуміння національних цінностей і традицій.

5. Індивідуальні орієнтації. Цей тип орієнтацій визначається особистісними рисами людини, такими як темперамент, характер, унікальні інтереси і потреби, які визначають її поведінку та пріоритети в житті.

Таким чином, орієнтації особистості є різноманітними і відображають ті основні аспекти, які визначають життєву позицію індивіда в різних сферах: моральній, релігійній, економічній, національній та індивідуальній.

Таким чином, ціннісні орієнтації особистості відображають багатогранність її внутрішнього світу, організовуючи відношення до різних аспектів життя – від загальнолюдських принципів до конкретних соціальних і сімейних обов'язків. Ця класифікація допомагає краще зрозуміти, як різні типи цінностей взаємодіють і взаємодоповнюють один одного, формуючи цілісну картину світу кожної особистості.

1.3. Характеристики процесу формування ціннісних орієнтацій та їх роль у житті людини

Процес формування ціннісних орієнтацій є динамічним і триває протягом усього життя людини, маючи важливе значення для її соціальної адаптації та особистісного розвитку. Це явище охоплює різні етапи

життєвого шляху, і на кожному з них формується свій набір орієнтацій, що залежить від вікових особливостей і змінюється з часом.

Формування ціннісних орієнтацій відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як соціальне середовище, культура, сім'я, особистий досвід та інші аспекти життя. Важливою є роль того, як індивід сприймає навколишній світ і як цей досвід інтегрується в його систему цінностей. З кожним етапом розвитку змінюється також значення та пріоритети в системі ціннісних орієнтацій, що безпосередньо впливає на мотивацію та поведінку людини.

Розглянемо більш детально функції та значення ціннісних орієнтацій у житті особистості. Вони виконують кілька ключових завдань, серед яких:

1. Направляють інтереси та прагнення особистості – ціннісні орієнтації визначають, на що саме людина звертає свою увагу, що є для неї важливим у житті, і до чого вона прагне.

2. Визначають індивідуальні вподобання і зразки – вони допомагають людині сформуванати свої смаки, переваги та уявлення про те, що є достойним уваги, а що ні.

3. Визначають цільові та мотиваційні програми – цінності служать основою для постановки цілей та розробки шляхів їх досягнення, формуючи мотивацію для досягнення особистих і професійних результатів.

4. Визначають рівень вподобань – через ціннісні орієнтації можна зрозуміти, наскільки людина відкрито і глибоко сприймає певні аспекти життя, чи здатна вона захоплюватися певними ідеями та об'єктами.

5. Забезпечують уявлення про реальність і механізми вибору – завдяки цінностям людина формує своє бачення світу та розуміє, що для неї є важливим і значущим, що дозволяє робити вибір між різними варіантами в житті.

6. Визначають готовність і рішучість до реалізації життєвих проектів – ціннісні орієнтації допомагають людині не тільки ставити цілі, але й

відчувати внутрішню силу для їх досягнення, забезпечуючи психологічну готовність і рішучість для виконання планів і проектів.

Отже, формування ціннісних орієнтацій є складним і багатоаспектним процесом, що відіграє центральну роль у соціалізації та особистісному розвитку людини. Ціннісні орієнтації допомагають людині орієнтуватися в світі, визначати пріоритети, ставити цілі та ефективно діяти, щоб досягти бажаних результатів у різних сферах життя.

А. Щербань виділяє кілька важливих функцій ціннісних орієнтацій, які суттєво впливають на розвиток і поведінку особистості в соціумі. Ці функції не лише визначають, як людина взаємодіє з навколишнім світом, а й допомагають формувати її внутрішній світ. Давайте розглянемо кожен з цих функцій більш детально:

1. Регулювання поведінки та діяльності особистості в соціумі – ціннісні орієнтації допомагають людині встановлювати правила і норми своєї поведінки, визначати, які вчинки є прийнятними в суспільстві, а які – ні. Вони виступають як своєрідний етичний компас, який направляє людину у взаємодії з іншими людьми та у її соціальній діяльності. Завдяки їм, індивід може ефективно адаптуватися до соціального середовища та взаємодіяти з оточуючими відповідно до соціальних норм і цінностей.

2. Гармонізація духовного та особистісного світу людини – ціннісні орієнтації мають величезне значення для внутрішньої гармонії особистості. Вони допомагають людині знайти рівновагу між її внутрішнім світом, емоціями, переконаннями і зовнішніми вимогами життя. Це сприяє формуванню більш стійкої особистості, здатної ефективно справлятися з внутрішніми конфліктами і зовнішніми труднощами.

3. Визначення соціальної значущості – завдяки ціннісним орієнтаціям, людина може усвідомлювати свою роль у суспільстві, свою важливість і місце в колективі. Це дає змогу зрозуміти, яким чином її діяльність і вчинки впливають на інших і на суспільство в цілому. Таким чином, ціннісні

орієнтації допомагають людині розвивати відповідальність за свою роль у соціумі.

4. Визначення цілісності, унікальності та неповторності особистості – цінності, якими керується людина, сприяють розвитку її індивідуальності, формуванню неповторного образу «я». Вони допомагають створити єдину картину світу, в якій відображається як особистісна цілісність, так і унікальність кожної людини. Ці орієнтації дозволяють людині оцінювати себе, приймати свою індивідуальність і вчитися цінувати те, що робить її особливою у цьому світі.

Отже, ціннісні орієнтації є важливими інструментами для саморегуляції особистості в соціумі, сприяють розвитку внутрішньої гармонії та визначають роль людини в суспільстві, допомагаючи їй зрозуміти свою цінність і неповторність. Вони не лише визначають, якою буде соціальна поведінка особистості, а й допомагають їй розвиватися як індивідууму з унікальними рисами та якостями.

Н. Панчук вважає, що завдяки ціннісним орієнтаціям, особистість може визначити свої життєві цілі, плани та майбутні перспективи. Ці орієнтації формуються на основі самопізнання та розуміння інших людей, виступаючи основою, що допомагає гармонізувати поведінку особистості та визначити її напрямок розвитку. Вони є своєрідною осью ліній, яка стабілізує внутрішній світ особистості.

Ціннісні орієнтації суттєво впливають на вибір діяльності та мотиви взаємодії з оточенням. Вони виконують роль системоутворюючого елемента, що зумовлює взаємозв'язок між потребами та розвитком особистості. Вибір життєвого шляху, у свою чергу, також залежить від цих орієнтацій.

Н. Панчук підкреслює, що наявність чітко сформованої системи ціннісних орієнтацій сприяє внутрішній гармонії особистості. Вона допомагає систематизувати знання, норми та стереотипи поведінки, що в

результаті веде до самоствердження та ефективної реалізації соціальних очікувань.

Ю. Шайгородський вважає, що ціннісні орієнтації є основою особистісної свідомості та поведінки, виступаючи безпосереднім чинником розвитку особистості. Вони здатні регулювати поведінку людини, орієнтуючи її на існуючі норми та стандарти.

Л. Котлова підкреслює важливість сформованості ціннісних орієнтацій у професійному житті особистості. Окремі цінності можуть впливати на професійну поведінку, спрямовуючи дії та наповнюючи їх певним змістом. Особливо це важливо для професій, що передбачають взаємодію між людьми. У таких професіях активно розвиваються загальнолюдські цінності, зокрема альтруїстичні.

Формування ціннісних орієнтацій залежить від ряду факторів, серед яких біологічні, соціальні та культурні аспекти, зазначає А. Щербань. Вони взаємодіють і сприяють розвитку загальнолюдських цінностей, які в свою чергу формують індивідуальні, соціальні та особистісні цінності, що мають особистісний сенс для кожної людини.

Д. Кислинська додає, що важливим чинником у процесі формування ціннісних орієнтацій є суспільна мораль. Вона виступає як зовнішній вплив, контрольований соціумом. Особистість, ознайомившись із моральними нормами, має змогу узгодити свої цінності з тими, що визначаються в суспільстві.

Особливості формування ціннісних орієнтацій змінюються в залежності від віку. У дитячому віці, зокрема в дошкільному періоді, відбувається закладення основ ціннісних орієнтацій, що є важливим етапом у розвитку особистості. Т. Піроженко підкреслює, що саме в старшому дошкільному віці формується фундамент для ціннісних орієнтацій, які надалі будуть впливати на поведінку і внутрішнє ставлення дитини до навколишнього світу.

У цей період дитина здатна до довільної регуляції психічних процесів, емоційного стану та поведінки, що визначає її особистісний розвиток. Вже в цьому віці виникають перші цінності, що згодом стають важливими орієнтирами в її житті. Ці ціннісні орієнтації відображають рівень активності, етап дорослішання та гармонізації психологічних складових, що виявляється в поведінці, стосунках з іншими людьми та в різних видах діяльності, таких як пізнавальна активність чи практична діяльність.

Для дітей дошкільного віку характерними є кілька основних цінностей:

1. Цінності творення, що реалізуються через участь у творчих та трудових актах, наприклад, працьовитість, перетворення предметів природи під час трудової діяльності.

2. Цінності переживання, які проявляються через емоційне сприйняття краси природи та мистецтва.

3. Цінності, що стосуються взаємин між людьми, такі як любов, дружба, співчуття та підтримка.

4. Цінності, пов'язані з подоланням труднощів та зміною ставлення до обмежуючих ситуацій, що сприяє розвитку здатності адаптуватися до змін.

Важливим аспектом є роль дорослих – батьків та вихователів. Вони повинні стати для дітей орієнтирами в процесі формування правильних ціннісних орієнтацій, адже саме дорослі мають можливість спрямувати дитину на правильний шлях у розвитку її внутрішнього світу та формуванні здорових цінностей.

Т. Мазур вважає, що система ціннісних орієнтацій активно розвивається в підлітковому віці, оскільки саме в цей період формується ціннісна сфера особистості. Підлітки здатні засвоювати цінності в двох основних напрямках: процесуальному та змістовному. Процесуальний напрямок включає засвоєння моральних цінностей, починаючи від загальних знань про них до їх практичного застосування у поведінці. Змістовний напрямок передбачає освоєння знань про соціальні норми, розвиток співчуття і здатності до

співпереживання, а також усвідомлення необхідності контролювати свою поведінку відповідно до засвоєних цінностей. Процес засвоєння цих цінностей у підлітків залежить від їх індивідуальних особливостей.

Н. Берегова наголошує, що юнацький вік є оптимальним періодом для формування ціннісних орієнтацій особистості. В цей час молодь досягає високого рівня інтелектуального розвитку, що дозволяє глибше осмислювати та засвоювати власні цінності. Окрім цього, у юнацькому віці вже формується чітке уявлення про себе, так званий «Я-образ», який впливає на всі сфери життя людини – від особистих відносин до вибору професії та життєвих цілей.

Ціннісні орієнтації, сформовані в цьому віці, стають основою для визначення способів поведінки та діяльності, які відповідають соціальним нормам і умовам, в яких вони реалізуються. Вони допомагають молодій людині орієнтуватися в складних соціальних взаємодіях та адаптуватися до вимог сучасного світу.

Основним фактором, який впливає на формування цих орієнтацій у юнацькому віці, є міжособистісне спілкування. Через нього молоді люди отримують важливі моральні, духовні та матеріальні цінності, що з часом визначають їх життєвий вибір і внутрішні орієнтири. Таким чином, спілкування з однолітками, наставниками та родиною стає вирішальним у процесі формування адекватних соціальних настанов і цінностей, що впливають на поведінку і спосіб життя молодої людини.

О. Гріньова вважає, що формування ціннісних орієнтацій у юнаків відбувається через різні аспекти їхнього життя, зокрема через взаємини в контексті кохання, ставлення до обраної професії та майбутньої кар'єри, а також через відношення до своєї етнічної та духовної ідентичності. У цьому віці система цінностей у більшості юнаків виглядає як «хаос цінностей», що означає намагання поєднати матеріальні, духовні та інтелектуальні цінності без чітко визначених пріоритетів.

О. Гріньова також акцентує, що в юнацькому віці особистість починає усвідомлювати власні цінності як орієнтири, які визначають її життєвий шлях і способи досягнення поставлених цілей. Ці ціннісні орієнтації стають основою для формування життєвих стратегій та прийняття рішень у майбутньому.

Висновки до першого розділу

На основі теоретичного аналізу заявленої теми ми зробили наступні висновки:

1. Ціннісні орієнтації – це стійкі внутрішні переконання та установки індивіда, які визначають його ставлення до навколишнього світу, вибір життєвих пріоритетів і способів досягнення поставлених цілей. Вони відображають особистісне розуміння та оцінку матеріальних і духовних цінностей, соціальних норм, ідеалів і зразків поведінки, а також слугують основою для прийняття рішень, формування мотивації та організації життєвого шляху. Ціннісні орієнтації є важливим компонентом мотиваційної структури особистості, що забезпечує її внутрішню спрямованість та орієнтацію на досягнення життєвих цілей.

2. Цінності можуть бути класифіковані за різними критеріями, такими як колективістські та індивідуалістські, а також за рівнем узагальненості, об'єктом засвоєння, метою, способом вияву та змістом діяльності. Ця різноманітність класифікацій дозволяє оцінити значення цінностей у контексті розвитку особистості, взаємодії з іншими людьми та соціальними інститутами.

М. Рокіч акцентує увагу на термінальних та інструментальних цінностях, що формують основні життєві орієнтири людини та визначають способи досягнення її цілей. Термінальні цінності є стабільними і відображають життєві ідеали та мету, тоді як інструментальні цінності

забезпечують засоби для досягнення цих цілей. Вони взаємодіють і формують цілісну картину ціннісного світу особистості, що визначає її поведінку, моральні орієнтири та прагнення.

3. Формування ціннісних орієнтацій є безперервним і динамічним процесом, що охоплює всі етапи життєвого шляху особистості та визначає її соціальну адаптацію, мотивацію та поведінку. Цей процес залежить від поєднання внутрішніх та зовнішніх факторів, таких як соціальне середовище, культура, сім'я та особистий досвід. Відтак, ціннісні орієнтації впливають на формування інтересів, смаків, життєвих цілей та вподобань, регулюючи поведінку та визначаючи пріоритети особистості.

Особливо важливим є період дитинства та підліткового віку, коли закладаються основи ціннісних орієнтацій. У цей час розвиваються такі базові цінності, як працьовитість, взаємовідносини між людьми, здатність до адаптації та подолання труднощів. Роль дорослих, зокрема батьків та вихователів, є критично важливою для формування правильних ціннісних орієнтацій і розвитку внутрішнього світу дитини.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

2.1. Організація дослідження та опис діагностичного інструментарію

Ціннісна сфера є важливим аспектом психічного розвитку особистості, адже відображає основні орієнтири, на яких будується життя індивіда. У сучасному суспільстві, де швидкі зміни в соціальному, економічному та культурному середовищі стають повсякденними, особливо важливо зрозуміти, які цінності визначають поведінку, прийняття рішень та взаємодію молодих людей.

Молодь, як соціальна група, переживає етапи становлення своїх життєвих орієнтирів, що відображає специфіку суспільних умов і вплив культурних та технологічних змін. Вивчення ціннісної сфери молоді дозволяє з'ясувати, які принципи та переконання домінують серед молодих людей, як вони впливають на їхнє ставлення до себе, оточення та майбутнього, а також на рівень психологічного благополуччя.

Метою цього емпіричного дослідження є аналіз особливостей ціннісної сфери сучасної молоді, виявлення основних цінностей. Основні завдання дослідження полягають у визначенні пріоритетних цінностей, таких як професійний успіх, сімейні цінності, соціальна відповідальність, матеріальне благополуччя та особистісне самовираження, а також у вивченні факторів, що впливають на формування цих цінностей.

Дослідження спрямоване на розуміння соціокультурних і психологічних процесів, що відбуваються в ціннісній сфері молоді, та дозволяє отримати уявлення про тенденції в соціальній ідентичності молодих людей. Це також може стати основою для розробки програм, що сприяють гармонійному розвитку особистості і соціальної адаптації молоді в умовах сучасного світу.

Об'єкт дослідження – ціннісна сфера особистості .

Предмет дослідження – психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Мета дослідження – емпірично дослідити психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді.

Підготовчий етап дослідження включав всебічне і ретельне планування усіх ключових аспектів наукової роботи, що стало основою для її подальшого виконання. На цьому етапі була чітко сформульована основна мета дослідження, визначено конкретні завдання, а також розроблено детальну та логічно організовану програму, яка стала методологічною основою для реалізації всього процесу. Особлива увага приділялася вибору валідних, надійних та стандартизованих психодіагностичних інструментів, адаптованих до соціокультурних умов України. Це дозволило максимально точно вимірювати досліджувані психологічні явища і забезпечити достовірність отриманих результатів.

Крім того, на цьому етапі була розроблена детальна схема організації збору емпіричних даних, їх подальшого аналізу та інтерпретації. У цьому процесі особливу роль відігравав статистичний інструментарій, що гарантував об'єктивність результатів і підвищував наукову точність висновків.

В рамках дослідження було сформовано дві вибірки по 30 осіб кожна. Перша вибірка складалася з 30 осіб молодого віку (від 20 до 30 років), а друга – з 30 осіб середнього віку (від 45 до 55 років). Ці вибірки дозволяли порівняти особливості психічних характеристик та ціннісних орієнтацій у різних вікових групах, що додавало дослідженню глибини та всебічності.

Для комплексного вивчення теми було створено діагностичний блок, який включав ряд перевірених психометричних інструментів. Основу цього блоку склали такі методики, як: методика ціннісних орієнтацій Рокича-

Ядова; Методика оцінки рівня розвитку моральної свідомості (Дилеми Л. Колберга); Тест діагностики смисложиттєвих орієнтацій.

Другий етап дослідження, який був емпіричним, зосереджувався на безпосередньому зборі дослідницького матеріалу. Ураховуючи складну соціально-політичну ситуацію в Україні та необхідність забезпечення фізичної й емоційної безпеки учасників, дослідження було проведено в дистанційному форматі за допомогою Google-форм. Такий підхід дозволив не тільки забезпечити анонімність і конфіденційність, але й охопити респондентів з різних регіонів країни, що значно підвищило репрезентативність вибірки. Всі учасники були ознайомлені з етичними принципами дослідження та надали свою добровільну згоду на участь, що сприяло прозорості і довірі до процесу.

Третій етап включав обробку та систематизацію зібраних даних, а також їх глибокий аналіз. Отриману інформацію було оброблено за допомогою математичних методів статистики, таких як кореляційний аналіз і порівняльні тести. Для кращої наочності і розуміння результатів використовувалася візуалізація даних у вигляді графіків, гістограм та таблиць. Це дозволило виявити статистично значущі зв'язки між рівнем депресії та різними аспектами психологічного благополуччя, а також сформулювати науково обґрунтовані висновки про їх взаємний вплив.

Нижче наведемо опис обраного діагностичного інструментарію.

1. Методика ціннісних орієнтацій Рокича-Ядова – використовується для визначення орієнтацій людини на різні соціальні, моральні та етичні цінності. Включає набір тверджень, які описують різні життєві ситуації, що вимагають вибору між моральними, соціальними та матеріальними цінностями. Учаснику пропонується вибрати, які з них є для нього найбільш важливими, а також оцінити ступінь важливості кожного твердження.

Методика складається з 40-50 тверджень (залежно від варіанту).

Методика діагностує систему ціннісних орієнтацій, включаючи:

1) Соціальні орієнтації: Оцінка важливості соціальних зв'язків, колективу, родини.

2) Моральні орієнтації: Ставлення до моральних норм, етики, совісті.

3) Матеріальні орієнтації: Оцінка значення матеріального благополуччя та кар'єри.

2. Методика оцінки рівня розвитку моральної свідомості (Дилеми Л.Колберга). Це тест, заснований на підходах, запропонованих Лоуренсом Колбергом для оцінки розвитку моральної свідомості. Методика базується на описах моральних дилем, що зображують ситуації, де необхідно прийняти морально важливі рішення. Класичним прикладом є дилема, пов'язана з вчинком людини, яка повинна вирішити, чи допомогти іншій людині, порушивши закон. Діагностика проводиться через відповіді на питання щодо цих дилем.

Кількість дилем зазвичай варіюється від 5 до 10, залежно від модифікації методики.

Методика оцінює стадію розвитку моральної свідомості за наступними рівнями:

Перша стадія (преморальна) – орієнтація на уникання покарання.

Друга стадія (конвенціональна) – орієнтація на соціальні норми та схвалення.

Третя стадія (післяконвенціональна) – орієнтація на універсальні етичні принципи та права людини.

3. Методика смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д. Леонтєва спрямована на оцінку значення, яке людина надає різним аспектам свого життя, а також на вивчення мотиваційних орієнтацій, які визначають її поведінку, цінності та ставлення до різних життєвих ситуацій. Вона дозволяє досліджувати, яким чином особистість визначає мету свого існування, своє місце в світі та які орієнтири використовує для досягнення особистого благополуччя.

Містить 50 тверджень, кожне з яких стосується певної сфери життєвих орієнтацій.

Тест діагностує різні аспекти смисложиттєвих орієнтацій, зокрема:

1. Шкала сенсу життя: Оцінка наявності або відсутності чітко вираженої мети в житті, розуміння особистої значущості існування.

2. Шкала цінностей: Діагностика ціннісних орієнтацій, таких як професіоналізм, матеріальне благополуччя, сім'я, духовні цінності, творчість, самореалізація.

3. Шкала життєвого оптимізму: Оцінка здатності людини позитивно сприймати своє життя, впевненість у тому, що воно має сенс і спрямоване до певної мети.

4. Шкала соціальної орієнтації: Оцінка того, наскільки людина орієнтована на соціальну активність, співпрацю з іншими людьми, роль у суспільстві.

5. Шкала самореалізації: Визначає, наскільки важливим для особистості є процес самовираження, досягнення особистих цілей та реалізація внутрішнього потенціалу.

2.2. Емпіричне дослідження розвитку моральної свідомості сучасної молоді

Як зазначалося раніше, на початковому етапі дослідження нами було проведено діагностику рівня морального самопізнання серед учасників опитування. З цією метою першою була використана методика оцінки рівня розвитку моральної свідомості, розроблена Л. Колбергом, яка базується на аналізі моральних дилем. Проведення даного етапу дозволило виявити особливості морального судження респондентів та визначити ступінь їх моральної зрілості. Отримані емпіричні дані були систематизовані та представлені у вигляді графічних матеріалів, що наведені на рисунку 2.1.

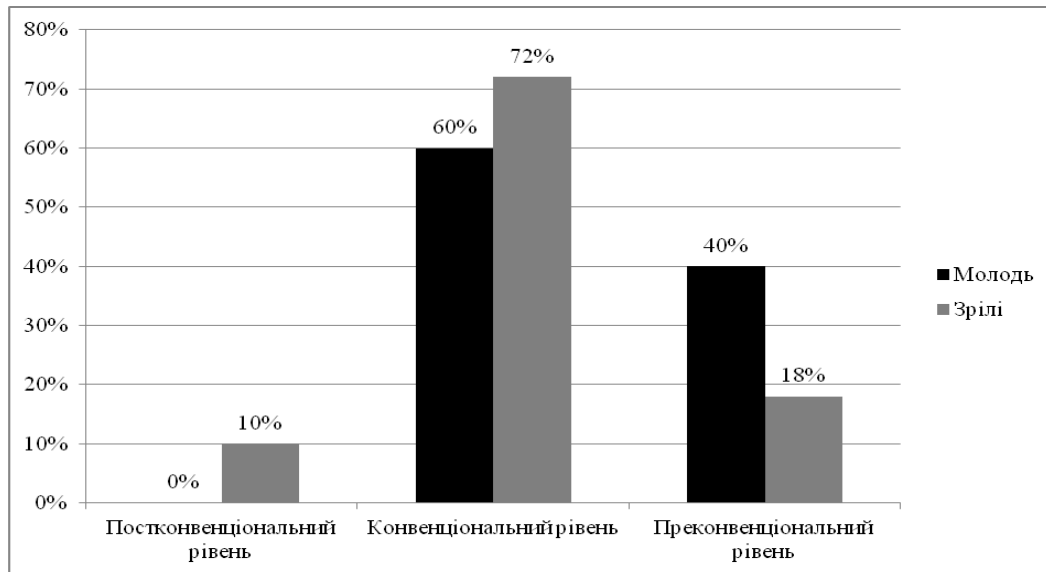

Рис. 2.1. Розвиток моральної свідомості респондентів

Відповідно до методологічних вимог обробки результатів, використаний діагностичний інструментарій дозволяє виявити три основні рівні розвитку моральних суджень у респондентів. Перший із них – преко́нвенціональний рівень – характеризується переважно егоцентричним підходом до оцінки моральних ситуацій. На даному етапі розвитку моральної свідомості людина керується особистими потребами та суб'єктивними уявленнями про вигоду. Моральна оцінка вчинків здійснюється переважно на основі їх прямих фізичних наслідків для самого індивіда: позитивним вважається те, що приносить особисту вигоду або задоволення (наприклад, схвалення з боку значущих інших чи уникнення неприємностей), тоді як негативним – те, що спричиняє дискомфорт або покарання. Таким чином, моральні рішення на преко́нвенціональному рівні носять утилітарний характер і відображають прагнення уникнути негативних наслідків і здобути особисту вигоду, а не усвідомлення загальноприйнятих моральних норм або цінностей.

Другий рівень – конвенціональний рівень розвитку моральних суджень – передбачає орієнтацію респондента на соціальні норми, очікування суспільства та авторитет думки оточення. На цій стадії особистість уже виходить за межі егоцентричних міркувань і починає оцінювати вчинки з

огляду на відповідність загальноприйнятим правилам поведінки. Головним критерієм моральної оцінки стає прагнення до схвалення з боку значущих осіб чи групи та підтримання суспільного порядку. Добре – це те, що відповідає нормам і підтримує існуючу соціальну гармонію, тоді як погано – те, що суперечить очікуванням і може призвести до осуду чи соціального осуду. Моральна поведінка на цьому рівні базується на принципах "бути хорошим" і "дотримуватись правил", а також на розумінні важливості законів та соціальної стабільності.

Третій рівень – постконвенціональний рівень розвитку моральних суджень – відзначається переходом до автономного, внутрішньо мотивованого морального мислення. На цій стадії оцінка вчинків ґрунтується вже не тільки на зовнішніх соціальних нормах, а на особисто прийнятих етичних принципах, які можуть навіть суперечити загальноприйнятим законам чи правилам. Людина здатна критично переосмислювати суспільні норми та діяти відповідно до власних переконань щодо справедливості, прав людини та загальнолюдських цінностей. Вчинок вважається моральним тоді, коли він узгоджується з універсальними принципами добра, справедливості та гідності, навіть якщо за це доводиться йти проти загальноприйнятих стандартів або наражатися на соціальний осуд. Таким чином, постконвенціональний рівень є свідченням високого рівня моральної рефлексії та етичної автономії особистості.

Отримані дані свідчать про те, що серед молоді переважає конвенціональний рівень розвитку моральної свідомості – його досягли 60% учасників. Прекоконвенціональний рівень було зафіксовано у 40% молодих респондентів, що вказує на значну частку осіб, моральні судження яких базуються переважно на уникненні покарання та прагненні особистої вигоди. Постконвенціональний рівень серед молоді взагалі не був виявлений (0%), що свідчить про відсутність здатності до формування моральних принципів,

які виходять за межі соціальних норм та законів, базуючись на внутрішніх етичних переконаннях.

Серед зрілих респондентів спостерігається більш високий рівень розвитку моральної свідомості. Більшість – 72% – продемонстрували конвенціональний рівень, що вказує на орієнтацію на суспільно прийняті норми, закони та підтримку соціального порядку. Преко́нвенціональний рівень притаманний лише 18% опитаних, що свідчить про зменшення егоцентричних орієнтацій з віком. Водночас у 10% зрілих респондентів був виявлений постконвенціональний рівень, що свідчить про здатність частини дорослих осіб до морального мислення, яке базується на універсальних етичних принципах, самостійній рефлексії моральних норм і критичному ставленні до соціальних вимог.

Таким чином, результати дослідження підтверджують теоретичні положення Л. Колберга щодо того, що розвиток моральної свідомості є тривалим процесом, що супроводжується поступовим переходом від гетерономної (зовнішньо обумовленої) моралі до автономної (самостійно усвідомленої) системи моральних цінностей. Зрілі респонденти демонструють вищий рівень моральної рефлексії порівняно з молоддю, що вказує на залежність розвитку моральної свідомості від віку, досвіду та глибини особистісного розвитку.

2.3. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій молоді

На даному етапі дослідження була проведена діагностика за допомогою методики «Смисложиттєві орієнтації», що дозволяє оцінити рівень усвідомленості життєвих цілей та цінностей респондентів. У результаті виконання діагностичних процедур були отримані відповідні показники, які представлені у візуальній та табличній формах. Зокрема, на рисунку 2.2 подано узагальнену картину осмисленості життя учасників дослідження, що

дає змогу візуально оцінити загальний рівень їх життєвої визначеності та цільової спрямованості. Водночас у таблиці 2.1 відображені детальні результати за окремими шкалами методики, що дозволяє проаналізувати специфіку розподілу показників за різними аспектами смисложиттєвої сфери, такими як цілеспрямованість, результативність життя, задоволеність самореалізацією тощо.

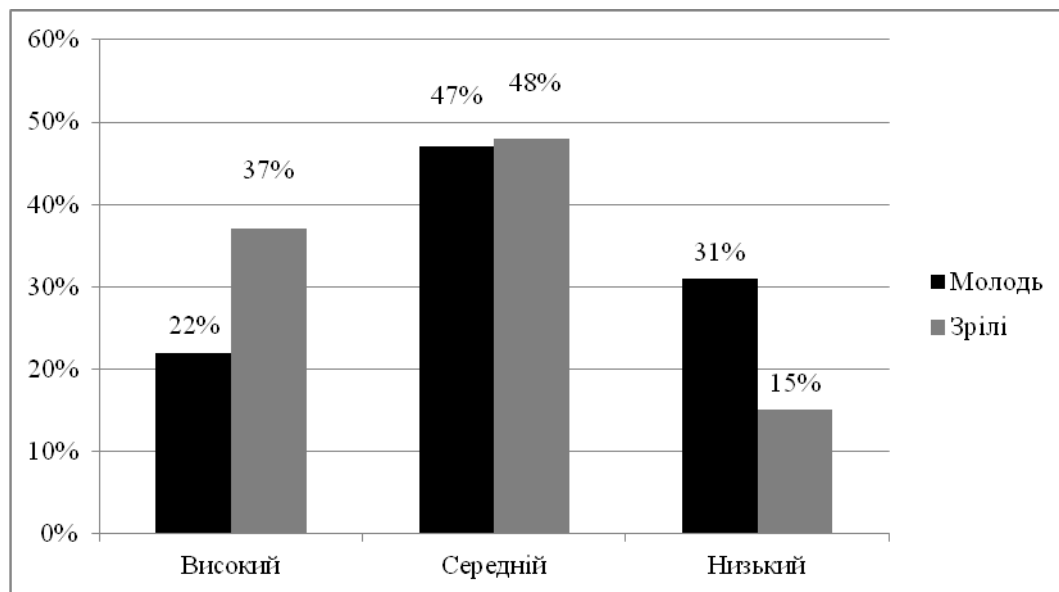

Рис. 2.2. Рівень осмисленості життя респондентів

На основі проведеної діагностики осмисленості життя за методикою смисложиттєвих орієнтацій Д.О. Леонтєва серед молоді та зрілих респондентів були отримані наступні результати. Серед молоді 22% учасників продемонстрували високий рівень осмисленості життя, 47% – середній рівень, тоді як 31% показали низький рівень сформованості життєвих орієнтацій. У зрілих респондентів частка осіб із високим рівнем осмисленості життя вища і складає 37%, середній рівень зафіксовано у 48% опитаних, а низький рівень – лише у 15% вибірки.

Отримані дані свідчать про загальну тенденцію до більшої життєвої визначеності та структурованості смисложиттєвих орієнтацій у зрілих

респондентів порівняно з молоддю. Вищий відсоток молодих людей із низьким рівнем осмисленості життя може бути пов'язаний із віковими особливостями розвитку особистості, зокрема пошуком себе, життєвого шляху та формуванням системи цінностей. Натомість у зрілому віці спостерігається вищий рівень інтегрованості життєвих смислів, що свідчить про накопичений досвід, чіткіше усвідомлення цілей та засобів їх досягнення.

Таким чином, можна зробити висновок, що процес формування смисложиттєвих орієнтацій є віковозалежним і з віком, як правило, набуває більшої цілісності й стабільності. Це підкреслює важливість підтримки молоді у пошуках життєвого сенсу та стимулювання рефлексивних процесів на етапах становлення особистості.

Рис. 2.2. містить результати аналізу по коремим шкалам опитувальника. На ньому наведені виражені результати по кожній з діагностованих шкал.

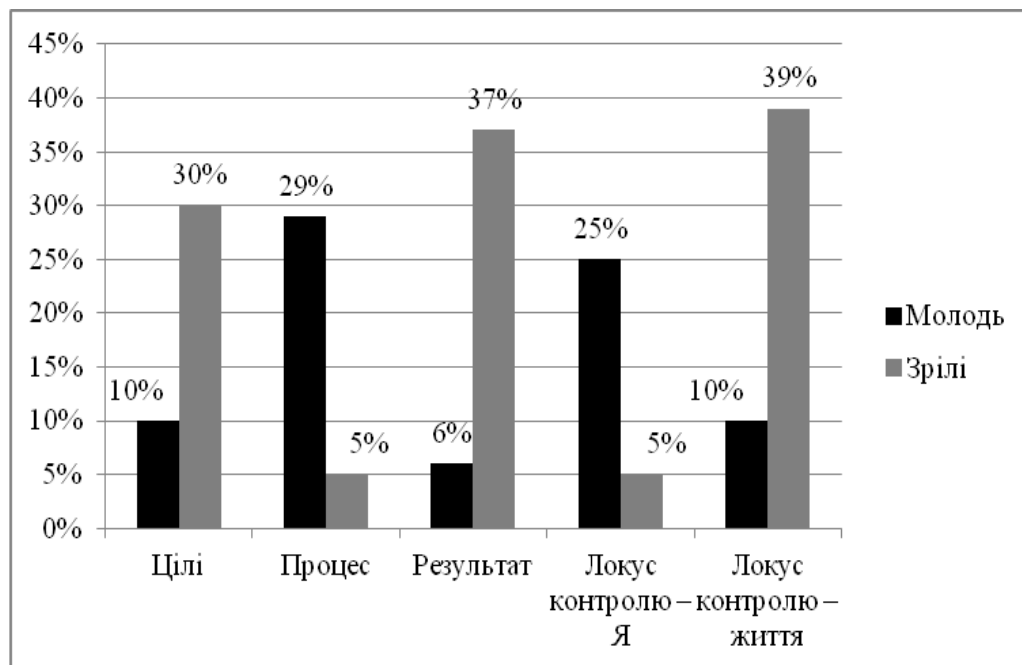

Рис. 2.2. Вираженість ціннісних орієнтацій респондентів

Як ми бачимо, серед молоді найбільшу значущість має орієнтація на процес життя (29%) та особисту відповідальність за події власного життя (локус контролю – Я – 25%). Менш вираженими є цільові орієнтації (10%), віра у вплив зовнішніх обставин (локус контролю – життя – 10%) та орієнтація на результат діяльності (6%).

У зрілих респондентів переважають орієнтації на досягнення результату (37%) і наявність чітко сформульованих життєвих цілей (30%). Водночас у них високий рівень усвідомлення залежності життєвого шляху від зовнішніх факторів (локус контролю – життя – 39%). Менш важливими виявилися такі показники, як орієнтація на сам процес життя (5%) і суб'єктивний контроль за власними діями (локус контролю – Я – 5%).

Отримані дані свідчать, що молодь орієнтується переважно на безпосереднє проживання моменту та демонструє більшу віру у власні можливості впливати на хід свого життя. Натомість у зрілому віці зростає прагнення до досягнення конкретних результатів, структурованості життєвих цілей та усвідомлення залежності особистісного розвитку від зовнішніх обставин.

Таким чином, результати діагностики підтверджують, що зі збільшенням віку змінюється структура смисложиттєвих орієнтацій: процесуальність та внутрішній локus контролю молодих поступово поступаються місцем цілепокладанню, результативності та зовнішньому локусу контролю у зрілих респондентів. Це відображає закономірності особистісного розвитку і переорієнтацію мотиваційних пріоритетів у процесі дорослішання.

На подальшому етапі дослідження ми провели діагностику рівня морального самопізнання серед представників молоді та зрілих респондентів. Для цього була використана методика виявлення ціннісних орієнтацій М. Рокіча. Отримані результати відображені на рисунках 2.3 та 2.4.

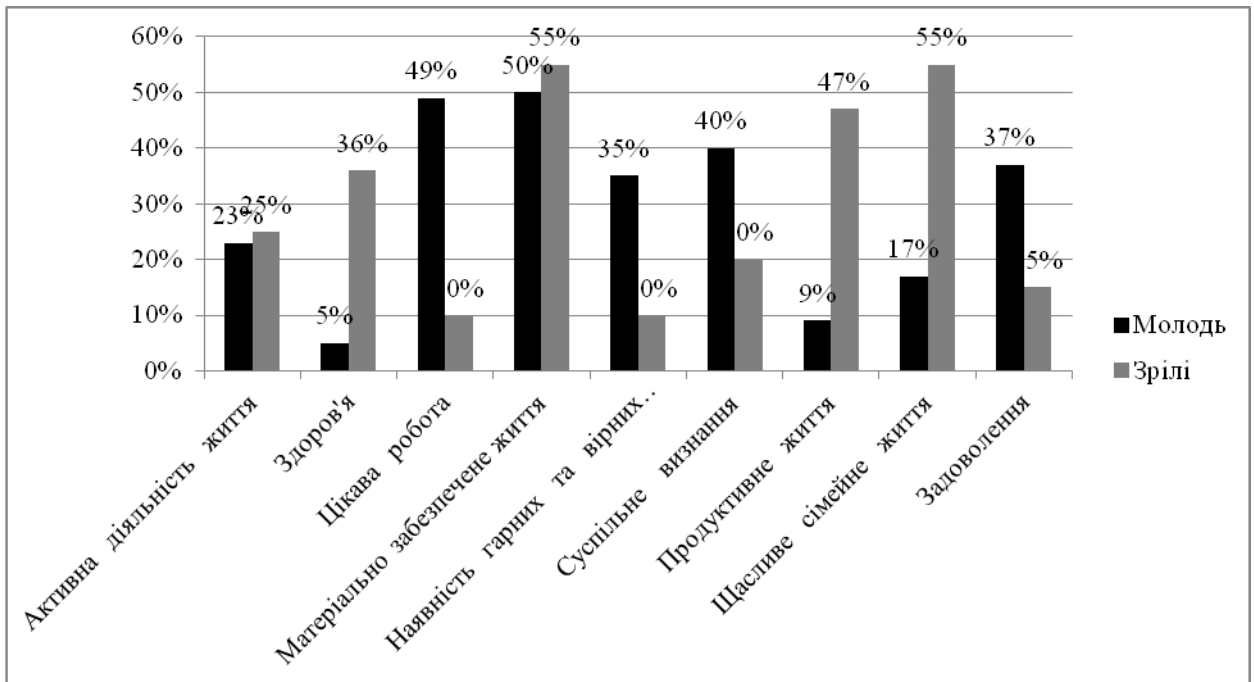

Рис. 2.3. Прояв конкретних цінностей респондентів

Аналіз результатів дослідження виявив помітні відмінності у системі ціннісних орієнтацій молоді та зрілих респондентів.

Для молоді найбільш значущими виявилися такі цінності, як матеріально забезпечене життя (50%), цікава робота (49%) та суспільне визнання (40%). Водночас молоді респонденти приділяють більше уваги задоволенню власних потреб (37%) та наявності гарних і вірних друзів (35%). Значення таких життєвих пріоритетів, як здоров'я (5%), щасливе сімейне життя (17%) та продуктивне життя (9%), серед молоді мають значно меншу вираженість.

У зрілих респондентів система цінностей набуває іншого змісту. У них на перший план виходять щасливе сімейне життя (55%), матеріально забезпечене життя (55%), здоров'я (36%) і продуктивне життя (47%). Значення цінностей, пов'язаних із самореалізацією через роботу або соціальну активність (цікава робота – 10%, суспільне визнання – 20%), для зрілих людей є менш пріоритетними порівняно з молоддю.

Таким чином, результати свідчать про вікову динаміку змін у структурі ціннісних орієнтацій: молодь більше орієнтована на самореалізацію, кар'єрні досягнення та соціальне визнання, тоді як у зрілих респондентів спостерігається переорієнтація на сімейні цінності, здоров'я та стабільність. Ці відмінності можуть бути зумовлені як віковими особливостями розвитку особистості, так і зміною життєвих пріоритетів відповідно до накопиченого досвіду та потреби в екзистенційній стабільності.

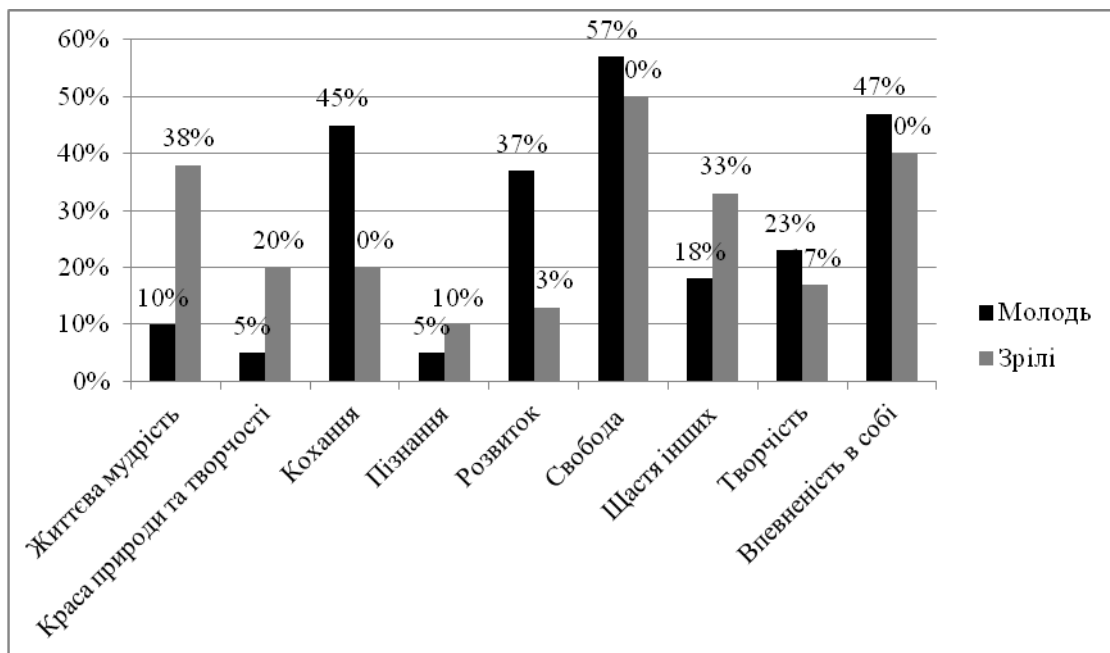

Рис. 2.4. Прояв абстрактних цінностей респондентів

Аналіз результатів дослідження абстрактних цінностей продемонстрував специфічні відмінності у системі ціннісних пріоритетів молоді та зрілих респондентів.

Для молоді домінуючими є такі цінності, як свобода (57%), впевненість у собі (47%) та кохання (45%). Також значущими для цієї вікової групи є розвиток (37%) і творчість (23%). При цьому життєва мудрість (10%), краса природи і творчості (5%) та пізнання (5%) мають порівняно низьке значення для молодих респондентів.

У зрілих респондентів на перший план виходять інші цінності: життєва мудрість (38%), свобода (50%), щастя інших людей (33%) і впевненість у собі (40%). Значення кохання (20%) і розвитку (13%) є нижчим порівняно з молоддю, що вказує на зсув акценту з особистісного самоствердження на суспільно-значущі та інтегративні цінності.

Таким чином, отримані результати свідчать, що молодь переважно орієнтована на самореалізацію, емоційні переживання та особистісне зростання, тоді як для зрілих респондентів характерна переоцінка життєвих пріоритетів на користь мудрості, гармонійних стосунків із соціальним оточенням і підтримки загальнолюдських цінностей. Це відображає закономірні вікові зміни у мотиваційно-смісловій сфері особистості.

2.4. Дослідження особливостей розвитку ціннісної сфери сучасної молоді

Останній крок емпіричного дослідження був направлений на перевірку закономірності виявлених відмінностей в ціннісній сфері у молоді та зрілих респондентів. Для цього нами був застосований U-критерій Манна-Уїтні. Його результати наведені в таблиці 2.1.

У результатах математичного аналізу Манна-Уїтні, наведених у таблиці, було досліджено рівень значущості відмінностей між цінностями молоді та зрілих респондентів. Оцінка р-значень для кожної цінності дозволила виявити значущі та незначущі відмінності в системі ціннісних орієнтацій цих двох груп.

Таблиця 2.1.

Результати математичного аналізу

Цінності	Сума рангів (молодь)	Сума рангів (зрілі)	U	p
Активна діяльність	876,5	720,5	370,5	0,552
Здоров'я	886,5	658,5	420,5	0,327
Цікава робота	1023	751,5	175	0,001*
Матеріально	1050	653,5	365	0,553
Наявність гарних та	648,5	856,5	380	0,417*
Суспільне визнання	550,5	835,5	334,5	0,416
Продуктивне життя	601,5	827,5	126,5	0,003*
Щасливе сімейне життя	513,5	716,5	140,5	0,002*
Задоволення	545,5	714,5	145,5	0,004*
Життєва мудрість	550	871	406	0,213
Краса природи та	550,5	835,5	334,5	0,116
Кохання	877,5	765,5	180,5	0,003*
Пізнання	876,7	730,7	487,7	0,551
Розвиток	1043	771,7	487	0,411
Свобода	1070	673,7	467	0,773
Щастя інших	658,7	876,7	480	0,418
Творчість	770,7	837,7	435,7	0,776
Впевненість в собі	601,7	848,7	346,7	0,333
Цілі	713,7	816,7	150,7	0,004
Процес	757,7	815,7	457,7	0,445
Результат	770	871	106	0,003*
Локус контролю – Я	770,7	837,7	135,7	0,006*
Локус контролю –	1043	771,7	187	0,001*
Постконвенціональні	1070	673,7	458	0,323
Конвенціональні	658,7	876,7	237	0,138
Преко́нвенціональні	770,7	837,7	135,7	0,006*

1. Цінності з суттєвими відмінностями.

Цікава робота ($p = 0,001$), Продуктивне життя ($p = 0,003$), Щасливе сімейне життя ($p = 0,002$), Задоволення ($p = 0,004$), Кохання ($p = 0,003$), Цілі ($p = 0,004$), Результат ($p = 0,003$), Локус контролю – Я ($p = 0,006$), Локус

контролю – життя ($p = 0,001$), Преконвенціональні цінності ($p = 0,006$) – ці цінності виявили статистично значущі відмінності між молоддю та зрілими респондентами, що свідчить про вікові зміни в мотиваційних орієнтаціях.

2. Цінності без значущих відмінностей.

Активна діяльність життя ($p = 0,552$), Здоров'я ($p = 0,327$), Матеріально забезпечене життя ($p = 0,553$), Наявність гарних та вірних друзів ($p = 0,417$), Суспільне визнання ($p = 0,416$), Життєва мудрість ($p = 0,213$), Краса природи та творчості ($p = 0,116$), Пізнання ($p = 0,551$), Розвиток ($p = 0,411$), Свобода ($p = 0,773$), Щастя інших ($p = 0,418$), Творчість ($p = 0,776$), Впевненість в собі ($p = 0,333$), Процес ($p = 0,445$), Локус контролю – життя ($p = 0,001$) – ці цінності не показали статистично значущих відмінностей у ціннісних орієнтаціях молоді та зрілих респондентів, що може вказувати на сталість певних орієнтацій через вікові групи.

Виявлені значущі відмінності в ціннісних орієнтаціях можуть свідчити про зміни в мотиваційних пріоритетах з віком. Для молоді характерна більша орієнтація на особистісне самовираження, емоційні переживання та самореалізацію через кар'єру та соціальне визнання, тоді як зрілі респонденти більше акцентують увагу на стабільності, сімейних цінностях та контролі над власним життям. Це підтверджується результатами, що показують значущі відмінності, зокрема у таких цінностях, як Цікава робота, Щасливе сімейне життя, Задоволення та Локус контролю – Я. У свою чергу, для певних цінностей, таких як Здоров'я, Матеріально забезпечене життя, Активна діяльність життя, відмінностей між віковими групами не спостерігається, що може вказувати на їх універсальність і значущість для обох вікових категорій.

2.5. Психолого-педагогічні рекомендації, щодо розвитку ціннісної сфери сучасної молоді

Ціннісна сфера молоді є важливим компонентом загального психічного розвитку, який формує основу для її соціалізації, самореалізації та адаптації в умовах сучасного суспільства. З огляду на соціальні зміни, глобалізаційні процеси та вплив інформаційних технологій, молодь часто стикається з дилемами щодо вибору життєвих орієнтацій, моральних принципів і стандартів поведінки. Розвиток ціннісної сфери є необхідним для забезпечення гармонійного розвитку особистості, її готовності до соціальної взаємодії та особистісного самовираження. Нижче наведено психолого-педагогічні рекомендації, що сприятимуть формуванню здорової та позитивної ціннісної орієнтації сучасної молоді.

1. Розвиток моральної свідомості.

Аналіз моральних дилемм. Організація тренінгів і семінарів, на яких молодь може обговорювати етичні питання, моральні дилеми та приймати рішення на основі універсальних моральних принципів. Це сприятиме розвитку постконвенціонального рівня моральної свідомості.

Стимулювання критичного мислення. Потрібно заохочувати молодь до формулювання власних моральних переконань та суджень, на основі яких вона приймає рішення в різних життєвих ситуаціях. Важливо акцентувати увагу на здатності до самооцінки та самоаналізу.

2. Формування осмисленості життя та життєвих цілей.

Психологічне консультування та коучинг. Необхідно проводити індивідуальні та групові консультації з метою допомогти молоді зрозуміти свої життєві орієнтації, визначити цілі та зрозуміти сенс свого існування. Програми коучингу повинні акцентувати увагу на усвідомленні особистих досягнень і розвитку.

Розвиток емоційної інтелігентності. Важливим аспектом є розвиток емоційної свідомості, здатності до рефлексії своїх почуттів та емоцій. Це допоможе молодим людям краще розуміти себе та свою поведінку, а також знаходити гармонію у відносинах з іншими.

3. Інтеграція внутрішніх і зовнішніх орієнтацій у мотиваційному розвитку.

Сприяння розвитку внутрішнього локусу контролю. Важливо допомогти молоді розвивати віру у свої сили та здатність впливати на своє життя. Психологічні тренінги та майстер-класи можуть включати техніки розвитку самоповаги та внутрішньої мотивації, такі як методи аутогенних тренувань, когнітивно-поведінкова терапія.

Адаптація до соціальних норм і цінностей. Моделювання ситуацій, які вимагають балансування між внутрішніми переконаннями та соціальними вимогами, допоможе молоді зрозуміти важливість соціальної відповідальності та взаємоповаги.

4. Підтримка здорових цінностей та пріоритетів.

Заохочення до здорового способу життя. Зміцнення цінності здоров'я через програми фізичного виховання, спортивні змагання та заходи, що популяризують фізичну активність і правильне харчування. Це важливо для профілактики психічних та фізичних захворювань.

Сформувані пріоритети на основі довгострокових цінностей. Важливо, щоб молодь навчалася вибирати життєві пріоритети, орієнтуючись не тільки на миттєве задоволення, але й на довгострокові цілі, які сприяють стабільності, зростанню і гармонії в житті.

5. Розвиток цінності освіти та кар'єрного росту.

Підтримка професійної орієнтації. Програми професійної орієнтації та розвитку повинні бути орієнтовані на допомогу молоді у виборі професій, що відповідають їхнім інтересам і здібностям, а також сприяють соціальній реалізації через кар'єрний ріст.

Виховання етики праці. Створення умов для розвитку трудових навичок, мотивації до праці, відповідальності та самодисципліни є ключовими факторами в професійному становленні молоді.

6. Розвиток соціальних цінностей.

Робота з цінностями соціальної взаємодії. У школах та університетах повинні проводитися уроки, лекції та тренінги з розвитку міжособистісних комунікацій, етики взаємодії та співпраці в колективі. Це допоможе молоді більше цінувати соціальні зв'язки та спільну відповідальність.

Підтримка родинних цінностей. Важливо підкреслити значення сімейних відносин, вірності, підтримки та взаєморозуміння. Програми для молоді повинні включати навчання з виховання відповідальних членів родини та розвитку здорових сімейних відносин.

7. Розвиток цінностей на рівні глобального усвідомлення

Підвищення соціальної відповідальності та екологічної свідомості: Включення молоді в екологічні ініціативи, волонтерські проекти та глобальні акції дозволяє формувати у них відчуття глобальної відповідальності, що є важливим аспектом розвитку цінностей, орієнтованих на благо суспільства.

Міжкультурна толерантність: Підтримка програм, які сприяють взаєморозумінню між різними культурами та народами, допомагає молоді розвивати цінність поваги до різноманіття і прийняття різних точок зору.

Отже, розвиток ціннісної сфери сучасної молоді є необхідним для формування гармонійної особистості, здатної адаптуватися до вимог суспільства та досягати власних цілей у житті. Психолого-педагогічні стратегії мають бути орієнтовані на розвиток моральної зрілості, осмисленості життя, самореалізації та соціальної відповідальності. Система підтримки та навчання, що враховує індивідуальні особливості молоді, повинна надавати можливості для розвитку цінностей, які сприятимуть успішній адаптації та благополуччю як особистості, так і суспільства в цілому.

Висновки до другого розділу

На основі отриманих, в ході емпіричного дослідження, даних, ми зробили наступні висновки:

1. Аналіз рівнів моральних суджень серед респондентів різного віку виявив тенденцію до зростання моральної зрілості з віком, з поступовим переходом від егоцентричних оцінок на преконвенціональному рівні до більш соціально орієнтованих суджень на конвенціональному рівні. Зокрема, серед молоді переважав конвенціональний рівень, що свідчить про орієнтацію на соціальні норми і прагнення до схвалення з боку суспільства, у той час як серед зрілих респондентів спостерігається більша схильність до морального мислення, яке базується на універсальних етичних принципах, що характеризує постконвенціональний рівень. Таким чином, результати дослідження підтверджують теоретичні уявлення Л. Колберга про етапність розвитку моральної свідомості, що є складним та тривалим процесом, який визначається як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, зокрема соціальними нормами та особистим досвідом.

2. Серед молоді спостерігається значний відсоток респондентів із низьким рівнем осмисленості життя (31%), що вказує на пошук особистісного сенсу та життєвого шляху, характерний для цього вікового етапу. Водночас серед зрілих респондентів спостерігається значно вищий рівень осмисленості життя (37%), що свідчить про більш чітке усвідомлення своїх цілей і життєвих орієнтацій, а також про наявність глибшого життєвого досвіду та сформованої системи цінностей.

Додатково було виявлено, що молодь більше орієнтована на процес життя та віру в особисті можливості контролювати події у своєму житті (локус контролю – Я), тоді як у зрілих респондентів значно вища орієнтація на досягнення конкретних результатів, чітко сформульовані життєві цілі та розуміння впливу зовнішніх факторів (локус контролю – життя). Це свідчить

про зміщення мотиваційних пріоритетів від внутрішнього локусу контролю до більш зовнішньо орієнтованих стратегій у процесі дорослішання.

3. Аналіз результатів показав, що для молоді пріоритетними є матеріально забезпечене життя, цікава робота та суспільне визнання, що вказує на орієнтацію на самореалізацію, кар'єрні досягнення та особистісне зростання. Водночас значення таких цінностей, як здоров'я, щасливе сімейне життя та продуктивне життя, виявляється менш вираженим, що свідчить про прагнення молоді задовольняти власні потреби і досягати соціального визнання.

Натомість у зрілих респондентів спостерігається зміщення пріоритетів у бік сімейних цінностей, здоров'я та стабільності. Для цієї вікової групи більш значущими є щасливе сімейне життя, матеріальне забезпечення та продуктивне життя, тоді як цінності, пов'язані з самореалізацією через роботу та соціальну активність, втрачають свою актуальність. Зміна життєвих пріоритетів у зрілих респондентів, ймовірно, зумовлена накопиченим досвідом і потребою в екзистенційній стабільності.

Аналіз абстрактних цінностей також показав значні відмінності між молоддю та зрілими респондентами. Молодь віддає перевагу таким цінностям, як свобода, впевненість у собі та кохання, що підкреслює орієнтацію на особистісне самовираження та емоційні переживання. У зрілих респондентів на перший план виходять цінності, пов'язані з життєвою мудрістю, щастям інших людей і впевненістю в собі, що вказує на зсув акценту з особистісного самоствердження на суспільно-значущі та інтегративні цінності.

4. Результати математичного аналізу Манна-Уїтні, проведеного для дослідження ціннісних орієнтацій молоді та зрілих респондентів, виявили як статистично значущі, так і незначущі відмінності між групами. Цінності, які показали суттєві відмінності ($p < 0,05$), зокрема Цікава робота, Продуктивне життя, Щасливе сімейне життя, Задоволення, Кохання, Цілі, Результат, Локус

контролю – Я, Локус контролю – життя та Преконвенціональні цінності, свідчать про значущі зміни в мотиваційних орієнтаціях з віком. Це вказує на те, що для молоді більш притаманна орієнтація на самореалізацію, особистісне самовираження, емоційні переживання, а також кар'єрні та соціальні досягнення, тоді як зрілі респонденти більше зосереджуються на стабільності, сімейних цінностях та контролі над власним життям.

Водночас для певних цінностей, таких як Здоров'я, Матеріально забезпечене життя, Активна діяльність життя, Наявність гарних та вірних друзів, Суспільне визнання, Життєва мудрість, Краса природи та творчості, Пізнання, Розвиток, Свобода, Щастя інших, Творчість, Впевненість в собі, Процес, Локус контролю – життя, не було виявлено статистично значущих відмінностей. Це може свідчити про сталість цих цінностей через вікові групи, а також про їх універсальність і значущість як для молоді, так і для зрілих респондентів.

Загалом, результати аналізу підтверджують теоретичні уявлення про те, що з віком відбуваються зміни в мотиваційних пріоритетах, що стосується як особистісного, так і соціального самовираження. Проте є й певні сталі аспекти ціннісних орієнтацій, які мають значення для обох вікових груп.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження ми зробили наступні висновки:

1. Ціннісні орієнтації – це стійкі внутрішні переконання та установки, які формують ставлення людини до світу, вибір важливих цілей і способів їх досягнення. Вони визначають особистісне розуміння матеріальних і духовних цінностей, соціальних норм, ідеалів і моделей поведінки. Ці орієнтації слугують основою для прийняття рішень, мотивації і побудови життєвого шляху, забезпечуючи внутрішню спрямованість на досягнення життєвих цілей.

Цінності можна класифікувати за різними ознаками, такими як колективістські та індивідуалістські, а також за рівнем узагальнення, об'єктом засвоєння, цілями та способом вияву. Ці класифікації дають змогу оцінити значення цінностей у розвитку особистості, її взаємодії з іншими людьми та соціальними інститутами. М. Рокич виділяє термінальні та інструментальні цінності, що визначають основні життєві орієнтири і способи досягнення цілей. Термінальні цінності стабільні й визначають життєві ідеали, а інструментальні служать засобами для досягнення цих ідеалів, разом формуючи цілісну картину цінностей особистості, яка впливає на її поведінку та моральні орієнтири.

Формування ціннісних орієнтацій є постійним і змінюваним процесом, що охоплює всі етапи життя людини та визначає її соціальну адаптацію, мотивацію й поведінку. Цей процес залежить від поєднання внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як соціальне оточення, культура, сім'я та особистий досвід. Ціннісні орієнтації впливають на формування інтересів, вподобань і життєвих цілей, регулюючи поведінку й пріоритети. Особливо важливими є дитинство та підлітковий вік, коли закладаються основи ціннісних орієнтацій, а роль дорослих, зокрема батьків і вихователів, у цьому процесі є вирішальною.

Дослідження рівнів моральних суджень серед різних вікових груп виявило, що з віком зростає моральна зрілість. Молодь здебільшого орієнтована на соціальні норми та схвалення з боку оточення, тоді як зрілі респонденти схильні до морального мислення, яке ґрунтується на універсальних етичних принципах. Це підтверджує етапність розвитку моральної свідомості за Л. Колбергом, де внутрішні та зовнішні чинники відіграють важливу роль.

Серед молоді спостерігається значний відсоток респондентів з низьким рівнем осмисленості життя, що вказує на пошук життєвого сенсу, притаманний цьому віковому етапу. Зрілі респонденти, натомість, мають вищий рівень осмисленості, що свідчить про чітке усвідомлення своїх цілей і життєвих орієнтацій. Водночас молодь більше орієнтована на процес життя та віру у власні можливості, тоді як зрілі респонденти зосереджуються на досягненні результатів та розумінні впливу зовнішніх факторів.

Аналіз ціннісних орієнтацій показав, що молодь віддає перевагу самореалізації, кар'єрним досягненням та суспільному визнанню, в той час як зрілі респонденти зосереджуються на стабільності, сімейних цінностях та здоров'ї. Зміщення пріоритетів у зрілих респондентів обумовлено накопиченим досвідом і потребою в екзистенційній стабільності.

Результати математичного аналізу Манна-Уїтні вказують на значущі відмінності в мотиваційних орієнтаціях між віковими групами, зокрема щодо таких цінностей, як Цікава робота, Щасливе сімейне життя, Кохання та Локус контролю – Я. У той же час деякі цінності, такі як Здоров'я, Матеріально забезпечене життя та Творчість, не продемонстрували значущих відмінностей, що свідчить про їх універсальність для обох вікових груп.

Загалом, дослідження підтверджує теоретичні уявлення про зміну мотиваційних пріоритетів з віком, зокрема щодо особистісного та соціального самовираження, водночас виявлено сталі цінності, що залишаються важливими для різних вікових категорій.

Отже, гіпотеза дослідження про те, що з віком відбуваються зміни в ціннісній сфері особистості, що стосується як особистісного, так і соціального самовираження, і проявляється в більшій значимості для молоді таких цінностей як: цікава робота, отримання задоволення, кохання, розвиток, орієнтація на процес а не на результат – підтвердилася.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко І. Ю. Сучасні соціально-психологічні особливості ціннісно-смістового самовизначення учнівської молоді. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України [за ред. С. Д. Максименка]. Київ : [б. в.], 2009. Т. XI. Част. 3. С. 7–16.
2. Антоненко Т. Л. Ціннісно-смістова сфера особистості – фундаментальна основа її духовної безпеки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3. С. 25–34.
3. Антоненко Т.Л. Психологічні основи впливу ціннісно-смістової сфери на професійне становлення майбутнього фахівця. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 4(65). С. 26–36.
4. Берегова Н. П., Джигун Л. М. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій особистості юнацького віку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2022. № 3. С. 54-58.
5. Бреусенко О. А. Динаміка ціннісно-смістової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи 2000 р. : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2000. 20 с.
6. Виговський С. Є. Теоретико-методологічні підходи до вивчення смислової сфери особистості. *Наука і освіта*. 2012. № 6. С. 240–243.
7. Вірна Ж. П. Професійний простір особистості: від ознак дисциплінарності до реальності суб'єктивного моделювання. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 100–111.
8. Гавриловська К. П., Дем'янчук Ю. Ю. Формування життєстійкості особистості: арт-коучинговий підхід. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*.

Том VI: Психологія обдарованості. 2019. Випуск 16. КиївЖитомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 83–90

9. Герман Є. О. Соціально-психологічна ідентичність сучасного студента. 2008. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8759/1/14.pdf> 4.

10. Горбунова В. В. Ціннісна підтримка розвитку здібностей у віці середньої дорослості. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 242–258.

11. Гринів О. М. Конструктивне подолання життєвих криз як детермінанта психологічного благополуччя особистості в ранній дорослості. *Психологія особистості*. 2013. № 1 (4). С.173–179.

12. Гріньова О. М. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 6. С. 9–13.

13. Данилюк І. В., Демченко Т. О. Особливості ціннісно-сміслової сфери бійців АТО. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід і перспективи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 10-11 лютого 2017 року). Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 59–61.

14. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: Навчально-методичний посібник А. Б. Неурова, О. С. Капінус, Т. Л. Грицевич. Львів : НАСВ, 2016. 181 с

15. Євстафієва Л.М. Психологічні чинники становлення життєвої стратегії у студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 18. 880 с.

16. Жилін М.В. Еволюція поняття «криза ідентичності» у вітчизняній та зарубіжній психології. *Науковий вісник ХДУ. Серія «Психологічні науки»*. 2020. № 4. С. 5–12.

17. Жирун О. А. Ціннісні орієнтації як елементи моральної свідомості особистості. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11000/1/20.pdf> (дата звернення: 23.03.2025)

18. Журавльова Л. П., Кротюк К. А. Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців з різним досвідом участі в бойових діях. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць*. 2020. № 10. С. 26–36.

19. Камінська О. В., Дружиніна І. А. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів-психологів під час навчання в ЗВО. *Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць РДГУ. Рівне : [б. в.], 2019. Вип. 12. С. 87–92.*

20. Карпенко З. С. Предмет і метод аксіопсихології особистості. *Психологія і суспільство*. 2008. № 1. С. 35–62.

21. Кириченко В. В. Відповідальність як особистісна цінність у структурі професійної ідентичності творчо обдарованого працівника. Київ : *«Інформаційні системи»/ 2011. С. 142–147.*

22. Кислинська Д. М., Мілорадова Н. Е. Цінності та ціннісні орієнтації в психологічних теоріях. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди*. 2016. № 53. С. 64–73.

23. Коберник Л. О. Роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України*. 2018. № 4. С. 28–33.

24. Коломієць Т. В., Рубан Н. І. Теоретичні засади динаміки становлення Яобразу особистості у процесі дорослішання. Priority directions of science development: Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. (Lviv, Ukraine, 2019, November 25–26). Lviv, 2019. P. 21–27.

25. Котлова Л. Ціннісні орієнтації особистості в умовах суспільних трансформацій. URL: http://eprints.zu.edu.ua/29975/1/osvita_regioniv_1_38_2015-сторінки-1-4%2C36-42.pdf (дата звернення: 25.03.2025)

26. Кузницька І. Ціннісні орієнтації дітей молодшого шкільного віку: особливості формування у процесі педагогічної взаємодії. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи : матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ : Фенікс, 2019. С. 176-178.

27. Кузьміна І.П. Професійна ідентичність майбутніх фахівців. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. *Психологія. Педагогіка*. 2012. Вип. 1. С. 102–106.

28. Мазур Т., Дружиніна О. Процес формування ціннісних орієнтацій підлітків. Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 42 (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 4-5 листопада 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 158-160.

29. Максименко С. Д. Поняття особистості у психології. *Психологія і особистість*. 2016. № 1(9). С. 11–17.

30. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості : підручник. Київ : ТОВ «КММ», 2007. 296 с.

31. Матвійчук О., Краєва О. Проблема формування ідентичності в підлітковому віці у контексті розвитку творчої особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 65(1). С. 64–71.

32. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. URL: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf (дата звернення: 23.03.2025)

33. Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича. URL: http://psychologis.com.ua/metodika_cennostnye_orientacii_rokicha.htm (дата звернення: 15.03.2025)

34. Москаленко О. В. Структурні компоненти ціннісно-сислової сфери особистості. Вісник НТУУ-КПІ. Філософія. *Психологія. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 91–98.

35. Москаленко О. В. Сучасні концепції ціннісно-сміислової сфери особистості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/47229375.pdf> (дата звернення: 01.04.2025)

36. Музика О. Л. Аксіогенез особистості і розвиток обдарованості: теоретична модель і підходи до дослідження. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості*. Вип. 14. Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 60–76.

37. Музика О. Л. Основні поняття суб'єктно-ціннісного аналізу розвитку особистості. Професійно-орієнтовані завдання з психології 3-тє вид., перероб. і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 465–500.

38. Музика О. Л. Проектування проблемно-орієнтованих технік ціннісної підтримки розвитку здібностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова/ 2007. № 17 (41). Ч. I. С. 128–135.*

39. Музика О. Л. Психологічна технологія ціннісної підтримки обдарованих учнів і студентів в умовах війни. Психологічна технологія ціннісної підтримки обдарованих учнів і студентів в умовах війни: тези доповідей XVI науково-практичного семінару (Київ, 19 жовтня 2025 року). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 52 с.

40. Нещерет О. І. Сенс життя у психосемантичному вимірі. Психологічна допомога особистості в складних обставинах життєдіяльності: збірник тез доповідей всеукраїнського науково-практичного семінару «Психологічна допомога особистості в складних обставинах життєдіяльності» (Чернівці, 18 травня 2018 р.) ред. кол.: Т. М. Титаренко (гол. ред.) та ін. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2018. С. 59–63.

41. Панченко Л. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2003. 20 с.

42. Панчук Н. П. Ціннісна сфера особистості та її роль у становленні професіонала. *Проблеми сучасної психології*. 2015. Вип. 29. С. 471–480.
43. Панчук Н. П. Ціннісні орієнтації як системоутворюючий фактор соціально активної позиції майбутнього фахівця. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 21. С. 542–551.
44. Піроженко Т. О., Ладивір С. О. Методологічні основи вивчення ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку. URL: https://lib.iitta.gov.ua/1673/2/МЕТОДОЛ._ОСНОВИ_ВИВЧ._Ц._О._ДИТИНИ_Д._В..pdf (дата звернення: 29.03.2025)
45. Піроженко Т. О., Ладивір С. О. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : метод. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 120 с.
46. Піроженко Т. Сприяйте становленню ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/867888> (дата звернення: 15.04.2025)
47. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 уклад.: Л.М. Яворовська та ін. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. С. 13–17.
48. Розвиток та формування ціннісних орієнтацій особистості. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/27635/> (дата звернення: 23.03.2025)
49. Романова Ю.В. Розвиток особистісного потенціалу майбутніх психологів за допомогою програми оптимізації ціннісних детермінант професійного мислення майбутніх психологів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки*. 2013. № 42(66). С. 239–248.
50. Тарабасова Л. Г., Олефір Н. В. Виховання в дошкільників сімейних цінностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. С. 13-16. 43

51. Токарева Л. Д. Формування у дітей дошкільників ціннісних орієнтирів. URL: https://lib.iitta.gov.ua/6325/1/1113бірник_стаття_ц._о._дітей.pdf (дата звернення: 15.04.2025)

52. Хоменко К. В. Теоретичний аналіз розвитку наукових уявлень проблеми цінностей особистості. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2015. № 3. С. 109-119.

53. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2019. № 4. С. 65–73.

54. Щербань А. Д. Ціннісні орієнтації особистості та їх класифікація. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2014. № 64. С. 194-198.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi

Заголовок

Кудінова_дипломна робота

Автор

Науковий керівник / Експерт

Кудінова_дипломна роботаОлександр Непша

підрозділ

Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

9265

Кількість слів

72571

Кількість символів